

12
13
14
15
16
17
18
19
20
21

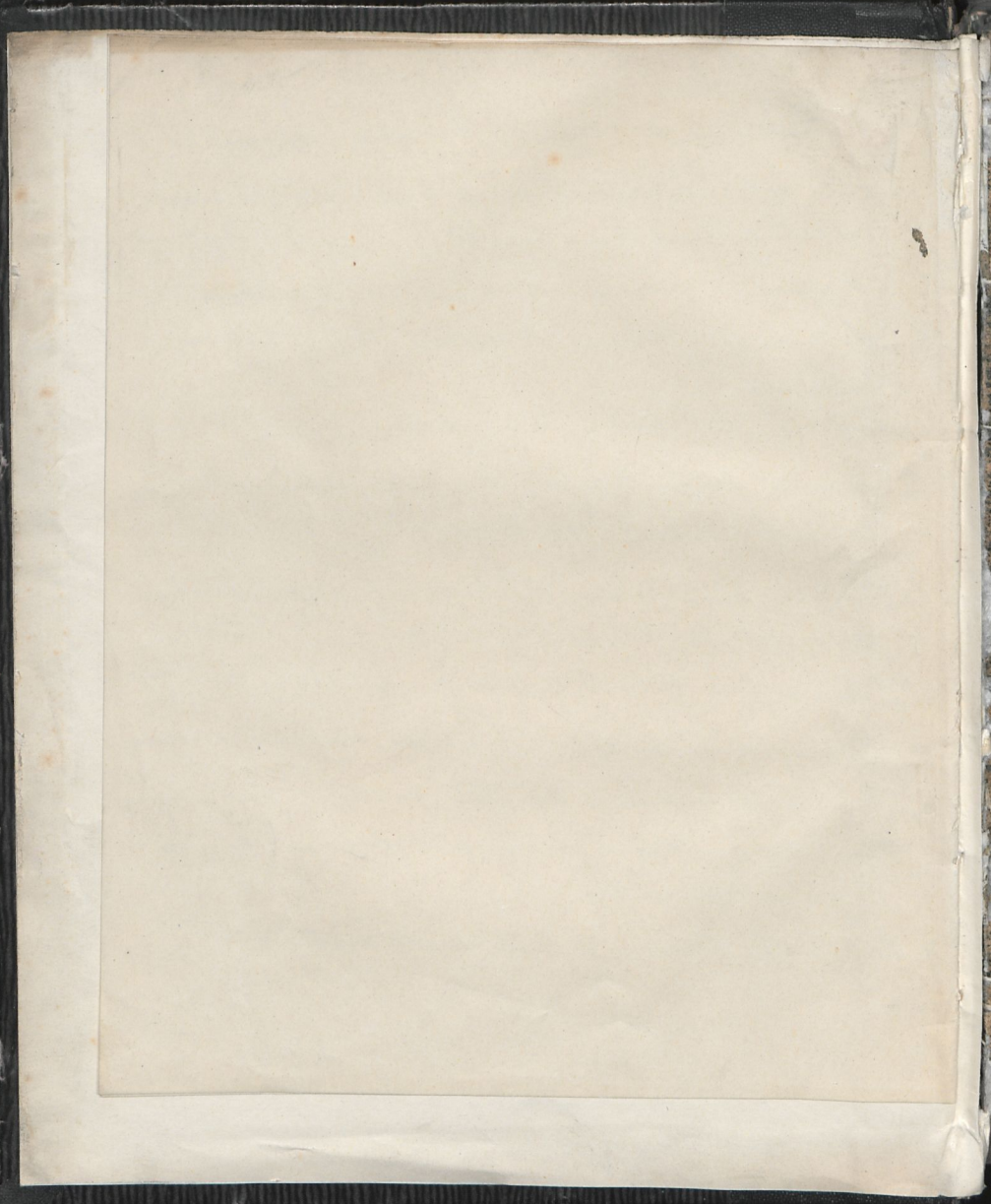

1717.

- 12 ¹⁶/₂ Gumblinger, Nicol. Hieronym: *Disputationes juridicae, quae doctrina vulgaris majorem a finibus, quam a iuris, requirere solent . . . sub examen revocantur*. 3 Semst. 1717, 1731 & 1736.
13. Hoffmannus, Fredericus: *De ariana medendi methodo*.
14. Hoffmannus, Fredericus: *De morborum causis recte cognoscendis*
15. Luederig, Jo. Petrus: *Vita jubileorum*
- 16 ¹⁶/₂ Luederig, Jacobus Fredericus: *De eo, quod iustum est circa pulchritudinem* 2 Semst. 1717 & 1738
- 17 ¹⁶/₂ Luederig, Jacobus Fredericus: *De juramento compensationem non excludente* 3 Semst. 1717 & 1759
- 18 ¹⁶/₂ Luederig, Jacob. Fried: *De teste contumace*. 2 Semst. 1717 & 1738
19. Platner, Thomas Zacharias: *De medicis motuum vitalium*
20. Schmeiser, Jo. Fridemann: *Disputationes juridicae, in quibus primore lineae de praesumptis et in praesentia fugiendis . . . de eorum ac defendentibus*
21. Schmeiser, Jo. Fridemann: *De philosophia aeterni*.

1777
Handwritten text, likely a list or index, with entries numbered 1 through 17. The text is extremely faint and illegible due to fading or bleed-through from the reverse side of the page.

DISSERTATIO IURIDICA,
QVA DOCTRINA VULGARIS

1771
12.5
11

**Maiorem a Feminis,
quam a viris, re-
quirens castitatem,**

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO CAROLO,

PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONĒ BRAN-
DENBURGENSI, CETERA,
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
PRÆSIDE

**NICOLAO HIERONYMO GVND-
LINGIO Icto,**

SACRI TRIBVNALIS, QVOD EST IN DVCATV
MAGDEBURGICO, CONSILIARIO, REGIO, IVRIS NATVRÆ
ET GENTIVM ITEMQVE ELOQVENTIÆ ET ANTI-
QVITATVM PROFESSORE PVBLICO ORDI-
NARIO,

sub Examen reuocatur

AUCTORE RESPONDENTE

IOANNE HENRICO BENZ,

ONOLDING FRANCO.

Ad diem Febr. CIO IO CCXVII.

Recusa, Halæ Magdeb. TYP. CHRIST. HENCKELII, ACAD. TYP. 1731.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
1891
GIVEN BY THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
TO THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1891

A
C
M
D
P
B
R

A SON ALTESSE SERENISSIME
MONSEIGNEVR

LE PRINCE

GVILLAVME
FREDERIC

MARGRAVE DE BRANDENBOVRG;

DVC DE PRVSSE, MAGDEBOVRG, STETTIN,
POMERANIE, DES CASSVBES, VENDES, MECLEN-
BOVRG, EN SILESIE, ET CROSSEN, BOVRGGRAVE DE NV.
REMBERG, PRINCE DE HALBERSTADT, MINDEN, CAMIN,
VENDEN, SVERIN, IET RACEBOVRG, COMTE DE HO-
HENZOLLERN, ET SVERIN, SEIGNEVR DE PAYS
DE ROSTOC, ET STARGARD

&c. &c. &c.

MONSEIGNEVR

I les présents, qu'on
fait aux Grands et
aux Souverains, de-
voient être toujourns
proportionés à Leur
rang et à Leurs eminentes qualités;
ie

ie pourrois biens me passer, d'offrir
à VOTRE ALTESSE SERE-
NISSIME cette Dissertation, qui
pour être née dans la poussiere de
Pécole, ne sauroit nullement sou-
tenir l'eclat, dont VOTRE AL-
TESSE est environnée. Mais
étant persuadé, que Sa Clemence
et Sa Generosité ne le cedent po-
int à Sa Grandeur, et qu'ELLE a
toujours été très affectionnée aux
gens de Lettres, je ne crois pas
trop hazarder en LVI consacrant
ces premices de mes études Aca-
demiques. Je supplie donc très
humblement VOTRE ALTESSE
SERENISSIME, d'agrèer ce pe-
tit présent, comme le tribut d'un
fidele sujet, dont la pauvreté ne
per-

permet pas. de I. VI. marquer plus
parfaitement, avec combien de
Zeile, de resignation et de pro-
fond respect il est et sera toute la
vie

MONSEIGNEVR

DE VOTRE ALTESSE
SERENISSIME

*Le très humble, très obeissant et très
fidele serviteur et sujet*

JEAN HENRI BENZ.

CONSPECTVS DISSERTATIONIS.

Prefatio §. I. & II. Origo Brocardici & doctrina huius monstratur, & ex Glossa deducitur. §. III. Consensus morum Romanorum. §. IV. Qui quomodo a philosophica castitatis idea abierint ostenditur. Castitatis iuridicæ & philosophicæ differentia. §. V. Effectus primus huius doctrine in Adulterio, qui §. VI. copiosus proponitur ex iure Romano secundum potissima capita. §. VII. Hodierna praxis circa adulterium unde orta? §. VIII. Nostra sententia de adulterio in relatione ad præsentem doctrinam, præscindendo a lege positiva. §. IX. Secundus effectus huius doctrine in pœna concubitus cum mancipiis. §. X. Tertius effectus in secundæ nuptiis. §. XI. Cuius consecraria feminis olim tantum odiosa denique etiam ad viros extensa. §. XII. XIII. & XIV. Consecraria tria reliqua solis feminis odiosa. §. XV. Quomodo in iure Canonico secundæ nuptiæ habeantur? §. XVI. Iuris hodierni usus. Cur horum iurium mitior sit, quam Apostolicæ doctrine sententia? §. XVII. Quintus effectus in exheredatione ratione persona exheredandæ. §. XVIII. De meretricis significatione disquiritur, inde op-

po-

positio adequata inter masculum & feminam formatur. §. XIX. Cur pena exheredationis masculos impudicos non eque maneat, ac feminas impudicas? §. XX. Quintus effectus ratione personae exheredantis. §. XXI. Sextus effectus in sponsaliorum dissolutione propter errorem circa virginitatem. §. XXII. Status questionis generaliter proponitur. §. XXIII. Quid iuris circa hunc errorem secundum Romanos, Græcos, Canones. §. XXIV. Protestantium doctrina. §. XXV. Inter quos tamen plerique inter sponsum & sponsam distinguunt. §. XXVI. Dissidentium Carpzovii & Strykii argumenta. §. XXVII. Quibus respondetur. §. XXVII. Tandem etiam ex mente aduersariorum usus doctrine nostrae probatur. §. XXIX, XXX, XXXI. Effectus doctrine nostrae spurii in substitutione fideicommissaria filio vel filiae factae iicitur. Conclusio.

PRAE-

PRAEFATIO.

Feminæ quo imbecilliores semper sunt habitæ, eo maiori commiseratione dignæ visæ fuerunt. Quæ ratio impulit Doctores nostros, vt unanimi fere consensu docerent, feminarum, meliorem esse præ masculis conditionem, vbi de infirmitatis excusatione agitur. Saltem hoc ad Tit. ^{7.} de statu Hom. ad nauseam vsque inculcant. Quin & eo processit Legislatorum facilitas, & mansuetudo, vt mulieribus lexus fragilitate lapsis etiam cum damno alterius succurrendum censuerint, parum pensi habentes, quid in contrarium naturæ leges toti humano generi communes suaderent, quod ex S^Cti Velleiani historia satis liquido apparet. Quamobrem mirum alicui & tantum non prorsus inconcinnum videri posset, quod iidem Dd, tra-

A de-

dere solent, maiorem a feminis quam a viris requiri castitatem. Sane cum in nulla re magis conspiciatur humana imbecillitas atque in pudicitiae custodia, quid aliud nisi durities aut inhumanitas est, maius onus imponere feminis, naturae vitio debilioribus, quam viris, eiusdem naturae beneficio praestantioribus? Imprimis cum deprauati iuuenum virorumque mores ad eum peruersitatis gradum peruenerint, ut quo quis in sollicitandis corrupendisque feminis fortiolem & magis strenuum se gesserit, eo maiorem sibi gratulandi felicitatemque suam praedicandi causam habere sibi persuadeat. conf. quae eleganter hanc in rem obseruauit CL. BAEIIVS. in *Diſſ. Hist. Crit.* voce VAYER p. 2929. Quodvctunque sit, inuenitur tamen in omnibus fere libellis sequens Brocardicum: MAIOREM A FEMINIS QVAM A VIRIS REQVIRI CASTITATEM, MAIORIQVE ODI0 PETI ILLARVM QVAM HORVM IMPVDICITIAM, multis modis commendatum & pro certo assumptum. Quin afferunt rationes, quibus inducti illud probant. Quae res vehementer me incitauit, ut de hoc argumento utili simul ac iucundo paullulum copiosius excutiendo consilium ceperim, idque praesenti hac dissertatione faciendum decreuerim. Ut vero statim ab initio scias, beneuole Lector, quae

quæ mei sit instituti ratio, & quid a me sperandum, accipe: Selegi præcipua ex iure capita, quibus hæc doctrina maxime conspicua redditur, & in quibus vltum aliquem vel olim præstitit, vel adhuc præstat. Adduxi rationes & leges, quibus Dd in singulis vti solent, adductasque ad rectæ rationis & iurisprudentiæ examen reuocauit. De industria autem argumentis illis topicis, quibus hanc doctrinam illustrare solent, abstinui, quorum in numero imprimis a PLINIO L. VII. H. N. c. 17. narratum colloces, quando adfirmat, feminarum cadauera aquis extincta pronafuitare, cum euehantur fluctibus, virorum supina, natura ipsa pudoris disciplinam inter defuncta corpora discernente: Quo sane carere possumus, vbi in cathedra iuridica stantes ex iuris effectibus monstrare satagimus, maiorem a feminis quam a viris requiri castitatem: quos si non omnes vsu obtinere, sed plerosque Romanæ ac veteri iurisprudentiæ conuenire inueneris, non ideo mihi irascaris, precor, quod iis euoluendis operam dederim: potius perpendas, rogo, a iuuenili ingenio non esse sperandam rerum mere practicarum fastidiosam disquisitionem, vt quæ viris tandem in foro ætatem agentibus merito relinquatur: Mihi satis fuit, industriam qualicumque specimine probasse.

§. I.

Um in quacunq[ue] re tractanda dimidium operæ illi confecisse videantur, qui eius originem & causas rite inuestigant; ita in præfenti Iureconsultorum doctrina explicanda feliciores progressus me futurum confido, si natales eius in luce constituam, & quos habuerit auctores & nutricios fideliter explorem.

§. II.

Foret autem Inanis plane & miseræ diligentia, si expressam legem hic excitare, eiq[ue] doctrinam hanc frustruere laborem. Deprehendi enim satis anxia inquisitione edoctus, nihil ejusmodi totum iuris nostri corpus continere. Sed quemadmodum multa Iurisprudentiæ nostræ capita sola Dd. auctoritate nituntur; ita & Brocardicum, quod nunc excutimus, inde fluxisse pro comperto habeo. Sedes huius materiæ est in Glossa ad *L. Palam §. que in adulterio ff. de Ritu nupr.* quando enim *Vlpianus* docet, feminam in adulterio deprehensam ipso iure infamem fieri sine præcedente sententia, conditores Glossæ notant, differre in eo feminas a masculis, quippe ad quos propter adulterium infamandos requiratur iudicis sententia, argumento ex *L. 2. §. 3. de his, qui not. inf.* satis subtiliter deducto. Cuius diversitatis non aliam rationem reddunt, quam **QVOD MAIORI ODIO HABEATVR FEMINARVM, QVAM VIRORVM, IMPVDICITIA, MAIORQVE A FEMINIS, QVAM A VIRIS, REQVIRATVR CASTITAS.** Non mirandum autem, tam proclives fuisse Glossatores ad hoc principium stabiliendum, cum quam sint Itali homi-

mines femineæ pudicitiae feueri custodes, quam contra masculinae impuritatis faciles patroni, nemo ignoret. Secuti sunt hos antesignanos Doctores postumi cateruatim, sique non infimi subsellii, sed primi ordinis, ex quibus si nominauero a) Andream Tiraquellum, b) Franciscum Connanum, c) Scipionem Gentilem, d) Conradum Rittershusium, e) Paulum Cypræum, f) Ioannem Gœddeum, sat graues Auctores mihi videor nominasse. Et hos in eam sententiam potissimum coegit sequens consideratio, quod doctrinam huius Brocardici non tantum cum moribus Romanorum optime conspirare, sed etiam in ipsis rerum actibus conspici, & ad capita iuris non exigui momenti porrigi deprehenderit. Id vero ipsum est, quod nunc amplius declarandum mihi sumam.

§. III.

Et ut de Romanorum moribus dicere occipiam, pleni sunt omnes ex antiquitate superstites libri testimoniorum de feminarum apud Romanos arctissima custodia, deque laxa apud eosdem masculorum licentia. Feminas enim in duas quasi classes distinxerunt, honestarum vnam, alteram vilium & abiectæ conditionis. Illas castitate tere sola æstimarunt, ex qua, quicquid ornamentum in pulcriorem sexum rotundat, fluere merito existimarunt. Has eas veluti veste semper tectas operatque, hanc earum præcipuum firmamentum dicunt.

A 3

Et

- a) in I. Legem connub. Glossæ primæ part. 1, n. 45.
- b) Comment. Iur. Ciu. L. VIII. cap. 7.
- c) Tractat. de secund. nupt. in principio.
- d) ad Novellas Part. IV. c. IV. §. 6.
- e) de Sponsalibus cap. XII. §. 57.
- f) ad L. 101. n. 4. ff. de verb. signif.

Et hinc vero variis institutis cauebant, ut ea in tuto collocata duraret illibata, Cuius rei tam ex domestica eorum vita, quam ex publicorum negotiorum argumentis supersunt clara vestigia. Virginum quippe pudicitia nihil ipsis sanctius erat, nihil maiori diligentia fervendum. Hoc patris cuiuslibet votum, hæc erat sententia quam Plautus refert in Epidico

- - - - - Non nimis potest
pudicitiam quisque servare filie suæ

Nullum igitur maius familiæ potris dedecus credebant inferri, quam filiæ corruptione. Malebant hanc mortuam quam vitiatam: quo de egregium affert exemplum VALERIVS MAXIMVS L. VI. c. 1. in Virginio; *quicum Appius Claudius Xuir filie eius virginis stuprum pertinaciter expeteret, deductam in foro puellam occidit, pudicæque interemptor, quam corruptæ pater esse maluit.* Quid? quod feminae inuptæ, ne vel minima re offenderentur, non tantum a balneis & publicis lavationibus, sed etiam a g.) conuiuio penitus arcebantur. Varro in Agatone apud Nonium: *Virgo de conuiuio abdicabatur ideo, quod maiores nostri virginis acerbe aures Veneris vocabulis imbui noluerunt.* Quibus addo notissimum de Manlio, senatorii ordinis viro, exemplum, quem, cum uxorem suam præsentem filia impudice osculatus esset, Cato Censor Senatu motum notauit ignominia. *Plutarch. in Cat. Mai.* Nec aliam rationem, cur dotis causa apud Romanos semper tam fauorabilis fuerit habita, allegari posse credo, quam quod castitati inuptarum meliori consilio prospici posse desperaverint atque matrimoniorum acceleratione. Et quid aliud ostenderunt Legislatores, quam

g) conf. Muretus Var. Lect, VII, cap. 2.

quam peculiarem suam de virginum castitate sollicitudinem, quando tutorem pupillæ stuprum inferentem tam atrocibus pœnis censuræ coercendum? Feminis nuptis vero, quamuis liberiori paulo aura frui licuerit; tamen adeo eas constrictas voluerunt & custoditas, vt quantum viris pudicitia præstare voluerint Romani, facile inde colligatur. In conuiuio quidem (quem enim Romanorum pudebat vxorem ducere in conuiuium? teste Nepote) ad mensam sedebant, non autem, vt viri, strætæ recubabant, teste *Valerio Maximo* L. II. c. i. quod seueritatis satis scrupulosæ exemplum indicio est, Romanos, si ex moribus hodiernis forent iudicandi, rusticitatis paulo iniquioris reos futuros. Vini vsus vero non aliam ob causam feminis suis interdixisse videntur, quam ne in aliquod dedecus prolaberentur. Saltem idem *Valerius* affirmat, *proximum a Libero patre esse consueuisse intemperantiæ gradum ad inconcessam Venerem*. Hinc oscula, quibus marito & cognatis solis feminas obuias salutare permissum, in proditionem earum introducta sunt, ut clandestinus vini vsus manifestaretur. Et vt publice monstrarent Romani, quantum sibi curæ cordique esset feminarum verecunda species, peculiaria instituerunt sacra, quibus eam quasi Deam celebrarent, quod ex loco *Liuii* L. X. clarum sit, vbi memoriæ proditur, *Virginiam Auli filiam, quod Patricia plebeio nupsisset, a sacris Pudicitæ Patriciæ fuisse exclusam*. Forte eodem referas *Veneri Verticordiæ consecratum simulacrum, quo facilius virginum mulierumque mentes a libidine ad pudicitiam conuerterentur, vt ait Valerius* L. VIII. c. 35. n. 12. conf. *BAELIUS* sub voce *Sulpicia* n. A. Id cer-

certum, muliebris pudicitiae venerationem tam late se porrexisset, ut etiam strictum illum & rigidum iudiciorum Romanorum ordinem interuerteret. Idcirco enim mulieres non poterant ab adversario suo renitentes in ius trahi, ne earum verecundia periculum subiret. Audiamus iterum Valerium L. II, cap. 1. n. 3. *Sed quo matronale decus verecundiae munimenta tutius esset, in ius vocanti matronam corpus eius attingere non permisit, ut inuolata manus alienae tactu sola relinqueretur.* Ex quo apparet publicae utilitati, quae est litium brevis exitus & finis, antepositam fuisse verecundiae muliebris curam. Eadem fecit, ut ne causis in foro agendis & defendendis se immiscerent: quod cum non sibi crederet dictum & obseruandum Afrania, Licinii Buccionis Senatoris vxor, prompta ad lites contrahendas, pro se semper apud Praetorem verba faciens, & inuitatis latratibus assidue tribunalia exercens, *muliebris denique calumniae notissimum euasit exemplum*, saepe laudato Valerio adnotante. Sat, credo, testimoniorum adprobandum, quantum pudicitiae & verecundiae a feminis honestis exegerint Romani. Alteram feminarum classem, ut moribus & vita genere, ita civili aestimatione, externo habitu, vestibus ab honestis distinctarum, inter excrementa ciuitatis, inter sordes urbis Romani numerabant: non alio consilio tolerantes, quam ut seruirent iuuenibus virisque miseram & contemptissimam seruitutem, & honestas feminas ab insultibus libidinosorum hominum, veluti scuto obiecto, defenderent. Inde lupanarium vsus publicus firmatus, de quo in Ciuitate Romana consuetudine firmatus, de quo aequae ac de censu meretricibus imposito, deque mercede

de

de ipsis debita si multa hic dicere vellem, actum agerem; egit enim id iam personatus Huartus de Cleman-
gis peculiari Dissertatione *Nova Bibliotheca Tom. IV. p. 609.* inserta. Non possum autem non hinc repetere
duo loca, quæ laxam illam apud Romanos masculo-
rum in libidine explenda libertatem clarissime ante
oculos ponunt. Vnus est ex Horatii L. II. Sat. II.
n. 3.

Quidam novus homo cum exiret fornice, mæste

Virtute esto, inquit sententia dia Catonis:

Nam simul ac venas instavit tera libido,

Huc iuvenes æquum est descendere.

Hæc Cato dixit, rigidissimus ille vitiorum Censor,
nec dixisset forte, nisi mores sæculi ita tulissent. Et
ne existimes, Poetam lusisse, sit alter locus ex Cicero-
nis Oratione pro M. Cœlio c. XX. *Verum si quis est,*
qui etiam meretricis amoribus interdictum iuventuri putet,
est ille quidem valde severus, negare non possum: sed abhor-
ret non modo ab huius sæculi licentia, verum etiam a maiō-
rum consuetudine atque concessis; quando enim hoc non fa-
ctum est? quando reprehensum? quando non permissum?
quando denique fuit, ut, quod licet, non liceret? Num ve-
ro credis, Ciceronem hæc ita in conspectu totius ciui-
tatis Romanæ proferre ausum, nisi temporum consue-
tudo probasset? Addo his gemina loca, Plauti vnum,
alterum Terentii, qui, ut postulat Comædiæ institu-
tum, mores Romanorum, quamvis aliis sub nomini-
*bis, scite solebant depingere. Plautus ita in *Curcul.**
Act. I. Sc. I.

B

Ne-

*Nemo ire quemquam publica prohibet via:
Dum ne perfundum septum facias semitam,
Dum tute abstineas nupta, vidua, virgine,
Iuuentute & pueris liberis, ama quid lubet.*

Terentius in *Adelph. Act. I. Sc. II.* breuiter & rotunde:
Non est turpe, mihi crede, adolescentulum scortari. Ex quibus facile intellectu est, Romanos masculis quidem libidinis frena valde laxasse, feminarum vero affectum, quando possent opere, h) externis legibus coarctasse. Ceterum mores, vt fieri solet, passim receptos, vtut peruerfos, in iurisprudentiam nostram variis sub figuris & schematibus se insinuasse, sequens de principii nostri effectibus in iure tractatio docebit; quam antequam ordiamur, consultum erit, differentiam castitatis philosophicæ & iuridicæ monstrare copiosius, partim vt illorum præscindamus conatus, qui ex morali doctrina vel ex Christianæ religionis principiis doctrinam nostram impugnare satagunt, partim vt eluceat, quomodo Romani a vera & morali castitatis idea discesserint, maiorem a feminis quam a viris exigentes castitatem.

§. IV.

Scilicet differt multiplici ratione castitas iuridica a castitate philosophica. Hæc enim a sola virtute venit, omnisque externæ coactionis expers propria & non adscitia pulcritudine sese commendat, vtilis omni-

h) Dico externis legibus. Neque enim latet, placuisse viris honestis & virtute præditis etiam castitatem in viris. Refert SPONIUS in *Antiquitatibus Lugdunensibus* inscriptionem, vbi Eutychio cuidam elogium VERGINIS adscribitur.

mnibus, nemini grauis, vbibue decora. Simulac eam
 abiicimus, & cum impudicitia, cum libidine, cum ob-
 scenitate commutamus, homines amplius non sumus
 rationis luce vtentes, sed miserrima animalcula ad in-
 teritum nostrum properantia. Quis enim dubitabit,
 Deum O. M. qui nos homines esse voluit, quique tue-
 ri hanc dignitatem & nomen iussit (quod fieri non pot-
 est, nisi tranquillitate animi & corporis incolumitate in-
 tuto posita hanc castitatem ab omnibus æque sine se-
 xus, status, vel conditionis discrimine desiderare? Hac
 vanescente pessimi affectus in animum sibi imperium
 fumunt, & foedissimis voluptatibus viam patefaciunt,
 qua patefacta totum hominis *σώσημα* ruat & soluatur ne-
 cesse est. Cuius pulcritudinis imago vti in morali do-
 ctrina in omnium sese oculos ingerit: ita paullo aliter
 in Iurisprudencia & disciplina politica apparet. Hic
 enim solum id respicimus, quod scopo Reipublicæ
 prorsus contrarium est, id solum præcauemus, quod
 eius externæ felicitati tranquillitatieque obest. Quam-
 obrem cum in ciuitates coiuerint homines, non vt vir-
 tutem exercerent (quis enim non videt, extra Rempu-
 blicam eam magis commode & procul omni prauo-
 rum exemplorum metu exerceri fortassis posse?)
 sed vt ab insultibus hostium, ab iniusticia malorum
 se tutos præstarent, haud difficulter apparet, non
 id Legislatoris officii rationes exigere, vt virtutem
 in omnium ciuium animos infundat, eosque ad
 philosophicam quandam perfectionem adducat. Vir-
 tus enim non est, nisi spontanea, coacta virtus est
συνεχόμενον; vult ea suaderi, doceri, non iuberi, non
 extorqueti. Legislaror autem primario nec suadet, nec

docet, sed iubet, sed vetat, sed sub pœnali sanctione præcipit & cogit, hinc in virtutem ipsi nullum imperium, nulla iurisdictio. Quod de virtute dicimus etiam de castitate valere debet, quia illa ex virtute nascitur. Inde vero est, quod castitatem nihil ad edictum Prætoris & legislatoriam potestatem pertinere creditum sit. Si contingit, vt Imperantes castitatem civibus præcipiant, fit id non alio, quam tranquillitatis vel honestatis externæ intuitu. Vnde claret, veram & genuinam castitatem in auras elabi, quando iubetur, & obiecta pœna sancitur. Quicquid hic observatur, nuda quædam ab externo actu abstinentia est, quæ siue sponte fiat, siue ab invito, parum principis interest. Non id curat is, quibus stimulis intrinsecus urgearis, quod libidinis actu conflagres, dummodo non erumpere finas clausam turpitudinem, & latentem pruritus occulas. Id si feceris, iuridice quidem castus es, sed noli persuadere tibi, te philosophicam, multo minus Christianam castitatem esse assecutum. Finge enim,

i) Felices sub tali lege illi, qui temperamenti quadam inbecillitate casti sunt: hi enim quin sponte legi obtemperent, non impediuntur. Sed valde vereor, vt hi virtutis laudem mereantur, quam obtinere nemo potest, nisi qui suas cupiditates deiecit. Quomodo autem is cupiditates deiecit dici poterit, qui eas non habet? Placet sententia Abdæ Trew, Mathematici Altdorfini, in Progr. apud HENNINGIVM WITTE-
NIVM Memor. Medic. vbi de Iungermanno Collega cœlibem vitam traducente: *In quò (cœlibatu) non est necesse continentiam prædicari, quæ nulla in ipso opus erat, virtus enim est cum lucia, Aristotele censore, contrun-
sa, cuius iudicium nullo, quæ onquam in hoc genere emiseret, flamma præbere animaduersa est.*

nim, legem abesse, quæ te castum esse iubet, an tum
 etiam pudicitiam seruabis? non credo, quia anguem in
 sinu foues & lancinanti cupiditate assidue agitaris, quæ
 lege remota, non secus atque aquæ perrupto aggere,
 subito se effundet, & concitato impetu effluet. Quid
 plura? satis est monuisse, Legislatorem, quando casti-
 tatem lege iubet proposita, non eo id facere animo, vt
 virtutem iubeat, sed vt Reipublicæ commodum pacem-
 que tueatur: vel, non præcipere Principem castitatem
 primario, sed consequenter tantum, alii saepe vtilitati
 intentum, abstinentiam a Venere etiam licita iniunge-
 re. Cum itaque euenire possit, vt Reipublicæ conducatur,
 hunc illumue magis castum esse, non mirandum est,
 cur maiorem ab aliquibus exigat castitatem & maiori
 odio prosequatur aliquorum impudicitiam. Cape ex-
 emplum ab ebriitate, vel etiam a fomno, re magis in-
 differente, cur ea in milite excubias agente grauius pu-
 niuntur? nonne ob publicam vtilitatem, quæ hic magis
 periclitatur? Simili ratione, vt statim exemplum ex no-
 stra doctrina subiungamus, Romani in adulterii crimine
 magis impudicitiam muliebrem respexerunt, quam vi-
 rilem inuerecundiam: fecerunt id illi procul dubio pro-
 pter suppositionem foetus alieni, qua & maritus, & le-
 gitimi aliquando liberi grauissime læduntur, ille onere
 atendi sibi imposto, hi diminutione patrimonii. Ac-
 cidit etiam non raro, vt leges moribus ciuium vtcun-
 que in ciuitatem infusus sese accommodent, quia vbi
 iam sunt inveterati, simul ac vno istu tolli nequeunt,
 quod infra, vbi de secundis nuptiis agemus, latius de-
 clarabimus. At caue existimes, Principem ciuitatis
 maiorem ab hoc exigentem castitatem ab altero exi-

gere nullam. Optatis, si bonus, omnes ciues virtuti deditos, quia quo magis ad virtutem accedunt, eo magis tranquillitati publicæ student, sponte, quod facere debent, facientes & minori difficultate obsequium legis exhibentes. Ceterum repetimus, non obligari Legislatorem, vt æqualem omnibus imperet castitatem: aliquid is, pro re nata, cuiuslibet pudori relinquere potest, quum, quæ virtutis sunt, coactionem legis respiciant. Quamobrem falsum fuisse & Zelo nimium indulgisse k) Alesium, Francofurtanum primo, deinde Lipsiensem Theologum, pronuncio, publice edito scripto propugnante, ad principis vti que officium pertinere, vt omnem is impudicitiam e Republica funditus eiiciat. Eius enim generis libello suo opte indicio prodidit, quam non intellexerit Reipublicæ nervos, nec virtutis indolem, quando civili eam imperio subiiciendam credidit. Forte haud dixerim inepte, foro Theologico, ad quod illa pertinet, Theologum non nihil subtraxisse. Verum attende tamen! Nam cum ad legem ciuilem solum hoc pertinere adseueramus, quod iustitiæ promouendæ inseruit, non negamus, imo potius volumus, debere etiam certo modo honestatis rationem habere Legislatorem, verum non ipsius honestatis intuitu, sed iustitiæ obtinendæ & publicæ quietis conseruandæ causa. Quod si enim illa nimium a ciuibus negligitur, facile sceleribus & omni iniustitiæ aperiretur fenestra. Speciatim de voluptate tenendum, eam, vbi nimium laxantur fræna, vires accipere, & latius furorem fundere, qui tandem ad vetita, turpissima

k) refert eius historiam Bælius in Di&. H. C. sub hæc voce ex Iacobi Thomasi Schediasmate,

ma, ad domos alienas, ad toros connubiales vsque grassatur. Quæ causa est, cur Romanos grauiter peccasse statuamus, masculis tam prolixam libidinem indulgentes: quam denique publica lupanarium tolerantia magis auxit, simulatque effecit, vt saluberrimæ leges de adulteriis & stupris coercendis latæ vel effectum fuerint destitutæ, vel in irritum plane ceciderint.

§. V.

Sed tempus nunc est, vt ad rem ipsam detentiamus, & quas doctrina nostra de maiori castitate a feminis, quam a viris, requisita vel habuerit, vel adhuc secum trahat, in iure consecutiones euoluamus, ne videamur de non-ente disputare. Primum igitur locum tribuimus ADULTERIO, quem crimen hoc vel ideo meretur, quod maxime conspicuum reddit, quod executimus, principium, & peculiarem Romanorum philosophiam conspiciendam præbet. Est enim tratatitium, Romanos definiuisse adulterium per concubitum cum aliena vxore, quod clarissimè l. 6. ff. §. 1. l. 34. §. 1. ad L. *Iul. de adul. coerc.* probant, quin totus titulus id loquitur, adulterium tantum in nuptam & a nupta committi. Quod mihi argumento & sufficienti, Romanos hoc crimen feminis quasi proprium fecisse, & dum eius pœnam in masculos propagarunt, fecisse id tantum feminarum intuitu, earum castitati consulturos. Ita enim, ni fallor, rationes subdixerunt de matrimonii nexu. Considerarunt nimirum matrimonium, non tanquam societatem æqualem, sed coniunctionis inæqualis loco habuerunt: in qua cum primas marito detulerint, fieri aliter non potuit, quam vt ab eius

eius honore totum l) matrimonii decus dependere statuerent. Eo collineant omnes illæ nuptiarum solemnitates, sponsæ in domum sponſi deductio in manum conuentio. Nemo sane apud Veteres legit, maritum in torum vxoris venisse, sed semper vxorem mariti torum conscendisse animaduertit. Inde natum est, vt Romani adulterium ad solius mariti iniuriam pertinere arbitrarentur, quippe qui solus tori ius habebat. Hic iniuriæ tantam atrocitatem inesse existimabant, vt infensissimo hosti male præcantes hanc ipsam læstigenialis labem optarent, certi, talem iniuriam ad eum probe vexandum & cruciandum sufficere. Sic enim præcatur Ouidius inimico suo, quem Ibis nomine dederat:

*Nec tibi contingat matrona pudicior illa,
Qua potuit Tydeus erubuisse nuru,*

conf. elegantissimum Iureconsultum *Barnabam Briffonum* ad L. Iul. de Adult. p. 135, edit. Lugd. 1558. &, si tanti videtur, *Menagiana* p. 341. seqq. edit. primæ Bataue, vbi tria Suidæ loca huc pertinentia inuenies. Nec mirum adeo videri debet, Romanos impudicitiam nutrum

1) Hic vero Græcos ipsi præiuisse vt credam, facit sententia Peryctiones Pythagoricæ apud *Stobæum* cap. 83. φέρειν δὲ χεῖρ τῶ ἀνδρός πάντα, κἢ ἀτυχίῃ, κἢ ἀμαρτίῃ καὶ ἀγνοίᾳ, ἢ νόσῳ, ἢ μεθῆν, ἢ ἄλλῃσι γυναιξὶ συγγενήται. Ἄνδράσι μὲν γὰρ ἐπιχωρεῖται ἀμαρτίῃ αὐτῆ, γυναιξὶ δὲ ἐκείνῃ, τιμωρὴν δὲ ἐφέστηκεν. *Ferendi sunt omnes casus viri, etsi infortunatus sit, aut delinquat per ignorantiam, morbum, aut ebrietatem, aut cum mulieribus fuerit. Viris enim hoc peccatum permittitur, mulieribus non item, sed penam illis irrogatur.*

ptarum tam impenso profecutos esse odio, vt huic inten-
 ti maritorum castitatem fere neglexerint. Ceterum e-
 nim est, longe disparem esse conditionem vxoris ad-
 ulteræ & mariti latcuiuentis, & maiora damna ab illa,
 quam ab hoc esse cum familiæ cum Reipublicæ metu-
 enda. Illa enim alienum fœtum marito supponit, e-
 umque alendi onere grauat, legitimis vero liberis pa-
 trimonium minuit, eoque multis litibus, contentioni-
 bus, odiis occasionem præbet. Quæ omnia de viro
 impudice viuente æqualiter prædicari nequeunt. Quin
 nullus dubito, Romanos adulterium ad solas nuptas
 restringentes credidisse fere, feminas indole molliore,
 fluxa & mutabili, & quando semel libidinis exstimu-
 lantur furiiis, ad quoduis nefas, & insidias viræ mariti
 struendas ad cædes perpetrandas videri aptas, eaque
 ratione cauendum censuisse, ne ciuitas clandestinis
 criminibus deformaretur. Saltem Catonem huc respe-
 xisse animaduerto, quum contra adulteram feminam
 parricidii accusatam veneficii præsumtionem valere
 voluit, teste m) Quintiliano Inst. Orat. L. V, C. II: s;

causam

m) Adscribo Bælii de hac præsumtionem iudicium, quod
 æquitate sua non minus quam soliditate sese magno-
 pere commendat. Ita enim ille in Diët. Hist. Crit.
 sub voce Porcius lit. Q. *Quintilien a raison de croire,*
qui cette sentence de Caton étoit de poids dans les cau-
ses, qu'il spécifie, mais généralement parlant elle n'est
pas receuable. S'il est constant, qu'un mari est mort
de poison, & que sa femme a voit commis aduhtere, ceux
qui la croient coupable de la mort de son mari, se fon-
dent sur de fortes présomtions, & ils peuvent alleguer
son aduhtere comme un très bon préjuge: mais si l'on
vouloit conclure sans exception, que, puisqu'une femme
n'est

causam veneficii dicat adultera, non Marci Catonis iudicio damnata videatur, qui nullam adulteram non eandem esse veneficam dixit? His principiis innixi Romani variis adulteras pœnis coercuerunt, de quibus, cum id argumentum alii iam plena manu tractauerint, mallem tacere, nisi id postularet præfens instituti ratio, vt deterior feminarum conditio magis ac magis ante oculos ponatur.

§ VI.

Iam a primordiis Romanæ Reipublicæ concessit Romulus marito ius occidendi vxorem adulteram iudicii in causa propria illustre exemplum statuens. Testis & Dionysius Halicarn. L. II. *Si qua in re peccasset (mulier) ipsum, qui iniurias passus erat, (maritum) iudicem habebat, pœneque magnitudinis arbitrum. De his cognoscabant ipsi cognati cum viro, ubi violata fuisset pudicitia, & si quam mulierem vinum bibisse conspiciisset. Romulus enim hoc utrumque, vt muliebrum delictorum grauisimum, morte puniri iussit. Quem locum eo lubentius adduxi, quo clarius inde apparet, existimasse Romanos, decus dignitatemque totius familiæ in vnius feminae impudicitia periclitari, non aliam forte ob causam, quam quod per adulterium sordido saepe & ignobili patre nati ingenuis & splendidis familiis inferantur. Sed hoc iam non ago: mihi monstrasse sufficit, marito ius occiden-*

di n'est point fillelle à son mari, elle l'empoisonnera, & on se tromperoit. Il y a bien de telles femmes, qui sont bonnes envers leurs maris, & qui ont beaucoup de soin d'eux, quand ils sont malades, & qui en un mot ne voudroient auccunement les empoisonner, quoiqu'ils fussent un peu de mauuaise humeur. Ainsi la maxime de Caton étoit outrée.

di vxorem adulteram Romuli lege iam fuisse datam. Firmat id Gellius L. X, c. 23. ex quo Catonis sententiam, quam in Oratione sua pro dote protulit adducere omnino e re mea est: *In adulterio vxorem tuam si deprehendisses sine iudicio impune necares; illa te, si adulterares, digito non auferet conringere, neque ius est.* Locuples probatio, feminis non licuisse lecti connubialis iniuriam vindicare. Quamuis autem illam morum asperitatem leniuerit dies, & sequentium temporum humanitas viri manibus extorserit vindicem gladium; ita vt si eum in vxoris necem vertisset, lege Cornelia de Sicariis stricto iure plecteretur; non cessauit tamen ideo priuata in adulteras vltio: duntaxat sub alia iuris specie legibus fuit stabilita, vel saltem permilla. Quod enim antea marito fuit ius occidendi, id nunc in patrem translatum fuit, quia, vt eleganter Papinianus l. 22. §. 4. ff. ad L. Iul. de Adult. coerc. *pietas paterni nominis plerumque consilium pro liberis capit, mariti autem calor & impetus facile decernentis refranandus fuit.* Deinde etiam Imperatores, moti iusto dolore mariti adulterio vxoris grauiter laesi & exulcerati, mitigauerunt ipsius intuitu L. Corneliae rigorem, censentes vxoris adulterae caedem extraordinaria tantum poena compellendam, l. 38. §. 8. ad L. Iul. de Adult. & l. 1. §. vlt. ad L. Corn. de Sicar. Quo ipso perspicue monstrarunt, non adeo deferbuisse vetus adulterarum odium, quin id excusandum iniustam sua aetate vindictam momenti aliquid afferre queat. Alia mariti prerogatiua versabatur in iure, diuertendi ab vxore adultera, vel tantum probri cuiusdam suspecta. Venit ea iam ex Romuli lege, quam Plutarchus acerbam nimis & duram

ram vocat in Romulo his verbis: ἔθῃκα δὲ καὶ νόμος τι-
 νας, ὧν αὐφροδῶς μὲν ἐστὶ γυναῖκα μὴ διδῶς ἀπολείπειν ἄνδρας,
 γυναῖκα δὲ διδῶς ἐκβαλεῖν. *Leges tulit ex quibus illa dura*
est, quae mulierem a viro diuertere vetat, ac permittit viro re-
pudivere uxorem. Quod si exemplis hanc rem censerem
transigendam, facili defungi opera liceret. Ita Cæ-
 far Pompeiam, quod amasium eius Clodium inter ce-
 realia sacra domi suæ latentem inuenisset, repudiavit,
 causatus uxorem suam non tantum crimine, sed & cri-
 minis suspicione vacare oportere, scribente *Suetonio cap.*
24. idem Sulpitius Gallus fecit, quod suam aperto capite
foris versatam cognouerat, Q. Antistius Vetus, quod
in publico cum quadam libertina vulgari secreto lo-
quentem viderat, Sempronius Sophus, quod se igno-
rante ausa fuerat ludos spectare. conf. Dio Cassius L.
XXXVII. Sed si forte exempla tibi non satisfaciunt,
cape doctrinæ legibus stabilitæ testimonium ex cardi-
nali illo loco apud Plautum in Mercat. Act. IV, sc. 6.

Ex

*Ecastor lege dura viuunt mulieres,
 Multoque iniquiore misere quam viri:
 Nam si vir scortum duxit clam uxorem suam,
 Id si rescit uxor, impune est viro:
 Vxor viro si clam domo egressa est foras,
 Viro sit causa, exigitur matrimonio.
 Vtinam lex esset eadem, quæ uxori est, viro. n)*

n) Est huic toto parallelus *Euripides in Medea* n. 230.
 qui non est a me omittendus, cum morum Romano-
 rum Græcorumque consonantiam egregie demon-
 stre:

Μάγ-

Ex quo sane luce meridiana clarius adparet, Plauti tempore feminas longe duriori iure in adulterii diuortiique causa fuisse vsas, quam viros. Quamuis enim non nesciam, tantam aliquando in vrbe natam fuisse morum dissolutionem, vt quotannis prope vxores mutarent virum, atque annos frequentius a maritorum, quam a consulum serie numerarent, non dubito tamen, quin id ad factum potius, quam ad ius pertinerit. Quo imprimis hic Plauti locus facit. Et credo, vel morum in melius mutatione, vel Prudentum interpretatione, veletiam lege quadam coarctatam fuisse istam laxissimam repudiorum licentiam, atque ad causas ea dere

C 3

co

Πάντων δὲ ὅσ' ἐστ' ἐμφυχα, καὶ γνώμην ἔχει,
 γυναῖκες ἐσμὲν ἀδελιώτατον Φύλον.
 Ἄς πρῶτα μὲν δεῖ χερμαῖσταν ὑπερβολῆ
 πόσιν πείσασθαι, δεσπότην ἴε σάμικτ
 λαθεῖν. Κακὸς γὰρ ἴδου ἐστ' ἀλγιον κακόν,
 καὶ ἴδου ἀγόν μεγαίσθ, ἢ κακόν λαθεῖν,
 καὶ χερσῶν δ' γὰρ εὐκλεῖς ἀπαλλαγὰ
 εὐκαιρίῳ, ἐδ' ὅσον τ' ἀνησθαί, πόσιν.

Omnium autem quæcunque sunt animata
 & mentem habent,

Nos mulieres sumus miserrima propago:
 Quas primum quidem oportet maximis opibus
 Comparare virum, dominumque corporis
 Accipere: illo enim malo hoc longe grauius,
 Et in hoc maximum est periculum, aut malum
 accipere.

Aut bonum: non enim honesta sunt diuortia
 Mulieribus, neque licet abdicare maritum.

coram arbitris & cognatis dicendas fuisse restrictam. Verum hæc sunt altioris indaginis. Ceterum omnium apertissima est constitutio, eaque maxime doctrinam nostram iuuans, Constantini M. in L. I. *Cod. Theod.* tit. *de Repud.* qua is iustas repudii causas determinaturus simpliciter earum numero, excludit, si vir muliercularius, contra vero, marito repudium mittente, legitimam causam pronuntia, si vxor mœcha. Quo ipso Constantinus adulterium in viris, saltem hoc capite, tacite voluit inultum, in feminis vero puniendum, qui Princeps ceteroquin mores Romanorum in melius vertere modis omnibus satagit, & peculiare adulterio odium indixit. Saltem aliæ huius Imperatoris leges *Cod. Theod.* tit. *de adulteriis* de mulierum tantum adulterio agunt, puta l. 1. & 2. quæ res iudicio est, non potuisse Constantinum tollere simul & semel mores in Republica diu receptos, & parem a viris exigere castitatem. Quod vero is inter hæc initia christianæ religionis efficere non potuit, id robustiori ætate successores præstitere. Sane Theodosius iunior, vt alias plures, ita & hanc quoque diuortii causam, ob viri scilicet adulterium admisit in L. 8. *Cod. de repud.* Denique Iustinianus, si cum aliena muliere maritus commercium habuisset, *Nou. 117. & 134.* Hinc nouo iure illam mariti prærogatiuam in causa diuortii esse sublatam, vix opus est, vt moneam. Idem contigit in illa pœna, quæ dotem & donationem propter nuptias afficit. Nouo enim iure æque virum cum alia rem habentem ac ad mulierem adulteram pertinet. Vti enim hæc amittit dotem vxori donationem propter nuptias, *Nou. 117. c. 8.* ita ille reddere dotem vxori ipique donationem propter

pter nuptias relinquere obligatur, cit. Nou. c. 9. Quæ veteri iure paullo aliter erant. Eo enim vxor quidem adultera dotis iacturam faciebat (antotius, an vero partis nunc non disputo) vt probant leges l. ii. §. 3. ff. ad L. Iul. de adult. l. 47. ff. soluto matrim. & Auctores alii, inprimis Horatius Sat. II:

Cruisibus hæc metuat, doti deprensa;

& Valerius de Fannia C. Tirinnii Minturnensis vxore nonnulla referens L. VIII, c. 2, §. 5. Quæ res, nisi fallor, ex veteri iudicio originem ducit, quod de moribus adpellabatur, quo vxor ob detectam turpitudinem sexta dotis parte mulctabatur, vel octaua, si turpitude videretur leuior. *Ulpiani fragment. Tit. VI. de dote §. morum.* Virum autem veteri illo iure hoc modo non fuisse punitum, in procliui est causam allegare, quia videlicet eo tempore virorum impudicitia extra legis pœnam erat. Tanta vero fuit olim diuertendi ab vxore adultera necessitas, vt, qui iniuriam lecti sui neglexisset, & vxorem adulteram apud se retinisset, lenocinii reus fieret, atque infamiæ notam incurreret, l. 2. §. 2. l. 29. princ. ff. ad L. Iul. de Adult. Quæ res plus nihil docet, quam adluterarum odium non tantum non remisisse, verum in tantum creuisse, vt alios quoque paullo indulgentiores corripuerit, iisdemque pœnis, vt adlteras ipsas, inuoluerit. Inde enim est, quod olim, si extraneus ex Lege Iulia adulterii accusationem instituere volebat, prius maritum nimis patientem lenocinii accusare debebat, l. 26, ff. ad L. Iul. de Adult. Hanc autem lenocinii notam metuere non poterat vxor facilis & mariti libidines æquo animo ferens; in quo ferme dixerim meliorem esse eius, quam viri,
con-

conditionem, nisi perspicuum foret, id venire ex defectu iuris, qui impedit vxores, quo minus matrimonii sui labem vilo vindicare modo queant. Potius laudem merita sunt apud Veteres illa femina, qua maritorum incontinentiam generosa patientia dissimulauerunt. Testis est Valerius Maximus L. VI, c. 7. n. 1. Tertia Emilia Africani prioris vxor, mater Corneliae Gracchorum, tanta fuit comitatis & patientiae, vt cum sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauerit, ne dormitorum orbis Africani semina o) impudicitiae reum ageret, tantumque a vindicta mens eius absuit, vt post mortem Africani manumissam ancillam in matrimonium liberti suo daret. Eodem pacto inter elogia Liuiae Augustae illud non fuit minimum, quod maritum peregrinos amores sedetantem non tantum summa lenitate tractauerit, fed & ipsa saepius fuerit horum amorum conciliatrix & alatrix. Verum nouo iure rursus mutatio facta, istaque, quae fuit lenocinii intuitu inter maritum & vxorem differentia abolita est, partim Constantini constitutione, qua extranei omnes ab adulterii accusatione arcentur, partim Iustiniani lege, qua prohibetur maritus dimittere vxorem, nisi adulterii conuictam, Nou. 117. c. 8. §. 2. Maxima autem maritalis priuilegii pars ver-

sa-
 o) Nolo omittere Lipsii ad hunc locum animaduersionem, docentis, mores Romanorum hac in causa etiam in linguam & sermonem migrasse. Sic enim ille: *Impudicitiae vox non in virum conuenit, eumque qui libidinosè agit, sed, qui, quene patitur. Latini quidem ita. Exemplum hic contra, si locus rectus. In veteri vno est INCONTINENTIAE, in alio IMPATIEN-
 TIAE. Ne is, inquit, qui potens tot hostium, parum potuisse in se coercendo videretur. Proba omnino lectio.*

fabatur olim in adulterii accusatione. Facto enim di-
 uortio maritus accusaturus adulteram vxorem intra
 LX. dies omnibus extraneis præferebatur, etiam patri,
 l. 2. §. pen. l. 3. l. 4. §. 1. l. 14. §. 2. ff. ad L. Iul. de Adult.
 Deinde Constantini lege ii. Cod. Theod. tit. ad L. Iul. de
 Adult. & XXX. Cod. Inst. eod. tit. alius accessit marito fa-
 uor, quo ab inscriptione in crimen liber factus calum-
 niæ iudicium metuere amplius non cogebatur: pote-
 rat enim ex nuda suspicione accusare. Nam quum, vt
 dicit Imperator, maritum in primis genitalis tori vin-
 dicem esse oporteat, multum sane iusto eius dolori tri-
 buendum fuit. Vxor vero plane ab accusatione arce-
 batur, tamen de suo matrimonio violato queri vole-
 bat, l. 1. Cod. ad L. Iul. de Adult. Quod non aliunde ori-
 tur, quam ex negato feminis tori honore, & maiori ca-
 stitate ab illis quam a viris requisita. Sed hic ite-
 rum Iustinianus, sua in pulchriorem sexum liberalitate
 ductus, mutationem quandam fecit iusque receptum
 magno virorum incommodo correxit, quando Nov.
 17. c. 8. §. 2. maritos adulteras accusaturos iubet in-
 scribere in crimen trepidante stylo, & calumniæ iudi-
 cium vereri. Et hæc fere fuerunt præcipua iura, ve-
 teribus legibus marito vxoris adulterio læso indulta,
 quæ eo fine adduxi, vt eluceret, maiori semper odio
 habitas impudicas feminas, maioremque sexus illius ca-
 stitatem fuisse requisitam. Quod de iure Romano tam
 certum est, quam quod certissimum. Vnicum tan-
 tum superest, quod negotium alicui faceflat, ideoque
 e medio a me tollendum. Est id rescriptum Antoni-
 ni, quod conseruauit nobis Augustinus L. 2. de adulte-
 rinis conjugis, & Vlpianus in L. 13. §. 5. ad L. Iul. de

D

Ad-

Adult. his quidem verbis: Iudex adulterii ante oculos habere debet, & inquirere, an maritus pudice vivens mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit. Periniquum enim videtur, ut pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipse non exhibeat. Que res potest & virum damnare, non reus ob compensationem mutui criminis inter virosque communicare. Vnde facile quis argumentum ducat, nec iure Romano esse diversitatem inter feminas & viros ratione pudicitia. Sed hic duplici responsione utar: Primo enim dictu non erit absurdum, rescriptum, quod refert Vlpianus, singulare ius constituere, nec ideo communi iuri obesse debere. Deinde, quod magis placet, pertinere videtur illud rescriptum ad priuatum de moribus iudicium, in quo cum vtrinque bona fide & ex æquitate magis agebatur, non mirandum, iudicis esse dixisse Vlpianum vel Antoninum, ut etiam in viri mores, quoad is mulieri malum exemplum præbuisset, inquireret. De publico autem adulterii iudicio res explorari iuris est, solam Romano iure feminam respici, læsionemque per eam marito illatam, quod hic ipse Vlpiani locus in fine confirmat. Ita enim: Que res potest & virum damnare, non vero reus ob compensationem mutui criminis inter virosque communicare, i. e. maritus potest quidem propter malos mores in priuato iudicio succumbere, vxor autem tueri se non potest criminis compensatione in publico iudicio, nec ideo pœnam adulterii euitabit. Quando vero dixi in adulterio solas feminas iure Romano respici, non id ita debet accipi, ac si crederem, virum omnino non posse adulterii reum fieri. Foret id contra notissima istius iuris principia. Hoc volo, virum sui
ma-

matrimonii intuitu non teneri Leges Iuliae sanctione, quae, ut monstravi haecenus, maiorem castitatis feminae rationem habuit. Quin vero propter alienum matrimonium violatum in illius legis poenas incidere queat, adeo nullum est dubium, ut, qui id negare auderet, is, quid sit Lex Iulia, nescire sane sit credendus. Hac parte aequalem esse tam viri, temeratoris alieni tori, quam mulieris adulterae conditionem, parum abesset, quin mihi persuaderem, nisi obstaret Glossae & Doctorum auctoritas, qui etiam hic diuersitatem quandam se inuenisse arbitrantur. Indicaui enim, cum supra de origine nostri brocardici agerem, glossam in *L. Palam. 43. §. quae in adulterio ff. de Ritu nupt.* ubi de infamia propter adulterium imminente quaestio est, distinctionem inter sexum excogitasse, & feminas quidem in adulterio deprehensas, quamuis non damnatas, ipso iure infames pronuntiare, viros autem non nisi sententia iudicis conuictos. De priori membro nos dubitare non sinunt clarissima adductae legis verba: *At si deprehensa quidem sit, damnata autem non sit, notata erit. Ego puto, etsi absoluta sit post deprehensionem, adhuc tamen notam illi obesse: quia verum est, eam in adulterio deprehensam; quia factum lex, non sententiam notauerit.* Alterum vero membrum argumentis legum probant: quae de viro non nisi adulterii damnato infamiam praedicant, ut l. 2. §. 3. ff. de his, qui not. inf. & l. 14. ff. de Testib. conf. Ludov. Romanus. Singul. 825. & Marqv. Freber de infamia c. XVI. n. 1. Clamant hic omnes, si diuersitatis rationem exigas, maiorem a feminis quam a viris requiri castitatem, indeque grauioribus poenis illarum, quam horum, impudicitiam coerceri; vrgent etiam, inauditum esse, ut pronun-

ciatio sermonis in sexu feminino ad masculos porrigatur: quod fieri deberet, si *legem* illam 43. æqua ratione in masculis valere velimus; quid? quod, cum pœnales leges strictissime sint interpretationis, res mali exempli foret, constitutas in viam sexum pœnas ad alterarum odium referam singulare quoddam pœnæ genus, feminis adulteris proprium, quod in eo consistebat, vt adultera lupanaribus includeretur ad promiscuam scortationem, pulsus tintinnabulis, quo earum supplicium omnibus innotesceret. Hoc si ita esset; eiusmodi confectarium inde ducerem, Romanos quidem quod ad viros adulteros in consuetis pœnis, relegatione puta, deportatione, vel cervicis amputatione substituisse, quod ad feminas vero adulterii odium adeo dilataste, vt quotidianis pœnis non contenti novas invenirent, atrocioresque excogitarent. Dubiam autem mihi huius rei fidem facit, quod in toto Codice Theodosiano nihil de hac pœna inveniatur, quam tamen a Theodosio abolitam scribit Socrates L. V. Histor. Eccl. & post eum Nicephorus. Nicephorum quidem facile mendacii damnarem, scriptorem novum & fabulis assuetum: Verum de Socrate modestius, saltem hoc capite, sentiendum iudico, qui Theodosii ætate vel nihil vel parum est inferior, qui, quid suo tempore actum fuerit, probe haud dubie intellexit. At enim nolo rei fati obscuræ inhærere; potius fatebor, Iustinianum sua constitutione meliorem fecisse pœnæ intuitu feminarum adulterarum conditionem. Is enim tam

pro-
p) Adde observata Cuiaciq. ad Pauli sent. lib. II. Tit. XXVI. n. 14.

profixa fuit in feminas benignitate, vt Nou. CXXXIV, c. X, iis adulterij conuictis remiserit vltatam adhuc gladii pœnam, & in leniorem mutauerit, castigationem potius, quam pœnam, præcipiens, *vt adultera prius bene verberata in monasterium detrudatur, detrusam, si maritus velit, intra biennium sine fraude recipere eidem liceat: sin minus, vt rondeatur mulier monasterioque in perpetuum mancipetur.* Quæ constitutio quamuis multos habuerit Censores quod frena laxet mulierum impudicitæ, & veterem feueritatem subruat, (confer Præfidis Obseru. Select. ad rem liter. spectant. T. I. Obs. VIII. p. 218. lit. u) non abrogauit tamen receptam adulterii definitionem, quæ crimen hoc ad solam tori alieni violationem restringit & maritos solutarum amores venantes ab eius vltione liberat. Quare adhuc Iustiniano iure meliorem hac parte conditionem esse virorum, quam feminarum, non dubito pronunciare adhuc amplius.

§. VII.

Nostra autem praxis, quæ hic abit a iure ciuili & æqualem ab vtroque sexu in adulterii quæstione desiderat castitatem, vnice iure nititur Canonico, & Patrum, quibus Decretum in primis superbit, placitis. Scilicet diu iam conquesta sunt veneranda Ecclesiæ lumina de inæquali illa castitatis exactione iure Romano stabilita, deque nimia in virilem impudicitiam indulgentia. CHRYSOSTOMVS *Hom. XIX, in cap. 7. prioris ad Corinth.* & *Hom. V. in priorem ad Thessalon.* legibus Romanorum *uoxetav* in uiris impunitam fuisse queritur, *causatus, in aliis sit prerogatiua viri, in pudicitia non.* ASTERIVS, qui sub Arcadio vixit, itidem legibus

bus Romanorum scortationem, *πορνείαν*, in viris crimine vacasse deplorat. Opponunt hac parte semper Romanorum leges & Christi præcepta, tanquam perpetuo inter se pugnancia. Pari ratione **LACTANTIUM** L. VI, c. 23. *Inſt. Diu. animaduertimus philoſophantem: Non enim, ait, ſicut publici iuris ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ habet alium, maritus autem, eſi plures habeat, a crimine adulterii ſoluitur: ſed diuina lex ita nos in matrimonium, quod eſt in corpus viuum, pari iure coniungit, vt adulter habeatur, quiſquis compagem corporis in diuerſa diſtraxerit. Exemplo continentie docenda eſt vxor, vt ſe caſte gerat: Iniquum enim eſt, vt id exigas, quod ipſe præſtare non poſſis. Senſus idem in GREGORIO NAZIANZENO, *πῶς ἀποτρέψῃς, ἢ ἀντιφίξῃς, quomodo exigas, & non reſpondiſ?* Jungo hiſ **AMBROSIUM** ex c. 4. c. 32. q. 4. *Nemo blandiatur ſibi de legibus hominum. Omne ſuprum adulterium eſt, nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro quæ ab vxore debetur caſtimonia. Quicquid in ea, quæ non ſit legitima vxor, commiſſum fuerit, adulterii crimine damnatur.* Adde ſiſ **HIERONYMUM** ad Oceanum in Epitaph. *Fabiolæ: Aliæ ſunt leges Ceſarum, aliæ Chriſti, aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcepit. Apud illos viris impudicitie fræna laxantur, & ſolo ſtupro atque adulterio condemnato paſſim per lupanaria & ancillulas libido permittitur, quaſi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet feminis, æque non licet viris, & eadem ſeruitus pari conditione cenſetur, conf. c. 20. c. 32. q. 5.* Quæ teſtimonia ſingula in vnum collata probant, Patres in matrimonio æqualia iura valere voluiſſe, patrem caſtitem tam a viro quam ab vxore exigentes. Hinc non potuit alia in iuris canonici fines penetrare ad-*

adulterii definitio, quam quæ a Gratiano ad c. 14. c. XXXII, q. 5, ex Augustino legitur excerpta: *Adulterium committitur, cum vel proprie libidinis instinctu, vel alienæ consensu cum altero vel altera contrapactum conjugale concumbitur, atque ita frangitur fides. cf. can. XV, caus. & quæst. cit.* Adde sis totam Qu. VI. caus. 32, quæ non tantum æqualia viri & femina iura asserit, sed etiam maiorem a viro castitatem exigit, c. 4. Vnam tantum in adulterii causa hoc iure inveni differentiam inter virum & vxorem, sed eam perquam exiguam. Scilicet per can. *Christiana*, c. 32. qu. 5. vir liberius adulteram vxorem deferre potest, vxor autem propter latentem viri turpitudinem non facile auditur. Verum primo statini obtutu ex inspectione huius canonis patet, hoc non ideo fuisse statutum, vt maior castitas feminis impere- tur, sed vt caueatur, ne vxores leuibus sæpe suspicionibus ductæ, quibus semper magnopere indulgere solent, pacem domesticam intempestiua accusatione tur- bent. Plus negotii exhibet AMBROSIVS in c. 17. c. 32. q. 7. vbi ex Apostoli mente dicit, *vxorem a viro non posse discedere, nisi causa fornicationis, quod si discesserit, manere debere innuptam, aut viro suo reconciliari, viro simili- ter non licere dimittere vxorem (nisi ex illa fornicationis causa), ideo vero, adiicit, Apostolum non subdere de viro, quod de vxore præmisit, (quod scilicet diuortio facto a secundis nuptiis abstinere debeat aut reconciliari) quia vero liceat ducere aliam:* Quo ipso aperte videtur Ambrosius differentiam inter virum & vxorem statu- ere & maiorem ab vxore requirere castitatem; si- bi ipsi contrarius fere propter can. 4. c. 32. q. 4. Sed hunc nodum facili opera dissecant doctissimi inter:
 Pon-

Pontificios viri, Sixtus Senensis, Bellarminus, alique, qui commentarios hosce in epistolas Pauli (ex quibus canon ille desumptus) vel Ambrosii omnino non esse, sed Hilarii cuiusdam, Diaconi Romani & Luciferiani, qui antiquior paulo fuit Ambrosio, vel non esse puros Ambrosii, sed interpolatos, contendunt. Illa igitur iuris Canonici doctrina de æquali mariti & vxoris iure in castitate inuicem exigenda in tuto collocata, nihil amplius superest, quam vt fidenter concludamus, nostram praxin vnice inde fluxisse, quæ adulterium a quacunq; persona matrimonii vinculo constricta, siue masculo, siue femina, definit, ac duas adulterii species tenet, simplex & duplex, & vt breuiter dicam, æqualem ab vtroque sexu castitatem requirit, quando de adulterio vindicando agitur.

§. VIII.

Quod si nunc meam sententiam audire placet, quid mihi secundum rectæ rationis & iuris naturæ principia videatur, vtrum pari iure censendi sint vir & vxor in adulterii causa, & an vterque æquali ratione impudicitia sua violet matrimonii sanctitatem? paucis accipe: Ita enim animum induco, hanc quæstionem dependere ab illa altera, sitne polygamia licita, nec ne? Ea vero cum distinctione est definienda. Polygamia muliebris quidem, seu ea, qua mulier pluribus viris miscetur, quin iure naturæ simpliciter prohibeatur, adeo nullum est dubium, vt ad eam damnandam omnes fere gentes consensisse videantur. Repugnat enim duplici ratione scopo coniugii. Primo mulier, quæ cum multis consuecit, inepta est ad pariendum, quod certissimis experimentis constat; deinde, etsi pareret, libe-

berorum educatio, quæ esse vix potest sine societate quadam constante & non interrupta, & sine patre certo, aut plane deficeret, aut casui forte & fato esset relinquenda. Quod quam sit a ratione absolum, nemo est, qui non comprehendat. Aliud dicendum de polygamia virili, seu ea, qua vir pluribus feminis iungitur, quæ, quamuis a morali perfectione absit; tamen, quia finem matrimonii primarium, a quo tota res est diiudicanda, non profus impedit, iuri naturæ strictæ sic dicto non adeo videtur repugnare. Nolo me controuersia in hac causâ magnis animorum motibus olim & nunc agitatæ ingerere. Tantum optarem, vt ne illi, qui hic manibus pedibus obnixè omnia faciunt, vt castissimi appareant, circulos moralis doctrinæ, iurisprudentiæ & Theologiæ turbarent temere. Præmunita igitur virilis polygamia licentiâ, facile foret ad defendendum, vxorem non posse queri de q) viri adulterio, deque fidei violatione. At vbi r) ciuitatis

E

- q) Hinc in Republica Iudaica, quæ polygamiam saltem tolerabat, maritus adulterium non committebat, nisi innupta, aut alii desponsata, vid. Seldenus de Vxor. Ebr. L. III. c. XI.
- r) Quare cum iure Romano polygamia simpliciter fuerit prohibita, l. 2. C. de incest. nupt. l. 18. C. ad L. Iul. de Adult. ita vt de ea in Rempublicam introducenda frustra olim laborauerint Iulius Cæsar & Valentinianus, vid. Sueton. in Cæfare c. 52. & Socrates L. 26. Hist. cap. IV. non dubitarem, siue cum nupta siue cum innupta rem habentem maritum, adulterii reum facere, etiam hoc iure. Sed aliud suasit recepta adulterii definitio, legibus firmata & corroborata, vt huius non viderent Prudentes argumenti connexionem

tis lege & meliori noui fœderis interpretamento illa est prohibita, vel pacto vxor sibi cauit de alia noue non inducenda, alia omnia sunt dicenda. Cum vero e contrario muliebris polygamia iure naturæ sit prohibita, non multis opusest ambagibus, non ciuitatis lege, non speciali pacto, ad vxorem illico adulterii damnandam, sicubi se cum alio viro comunicauerit. Quæ cum ita sint, non ambigo pronunciare, vbi de adulterio quæritur, moiorem castitatis femineæ, quam virilis, etiam de iure naturæ strictè sic dicto, ad quod in foro respicitur potissimum, vbi externæ pacis turbamenta cauentur, haberi rationem. Præclare hanc in rem rationes subduxit *Conradus Rittershusius*, Vir clarissimus, *Sacrarum Lect. L. VIII. c. 2. p. 573.* Cuius differentie, inquit, si quis a nobis rationem quærat, in prompta est, eam reddere, nempe hanc; quia quando nuptia nostra cum alio viro rem habet, incerta nascitur soboles, & maritus pro suis liberis agnoscere cogitur, qui non sunt, sed in ipsius thalamum suppositi, sicut cuculum aiunt oua sua in curuce nidum imponere ab hac foenda excludendaque: & quemadmodum perdices aliena oua sibi supponere perhibentur. Hæc partus & familiarum confusio plurimum noceret Reipublicæ, & ingenuitati, bonæque indoli & educationi, quæ fundamentum & basis est Reipublicæ. Non est autem hoc idem metendum in altero quoque casu. Nam extra iustas nuptias nati marrem sequuntur, quæ semper est certa: sed poterit esse præsumitur, quem iustæ nuptiæ demonstrant. l. 5. ff. de in ius voc.

§. IX.

Non substituit autem Romanarum legum feueritas: in nuptiarum feminarum pudicitia asserenda, sed innuptas:

ptas quoque pudorem turpiter profanantes grauissime
 coercuit. Talis seueritatis exemplum statuerunt in il-
 las, quæ se seruis vel alienis, vel propriis iunxissent.
 Vespasianus apud *Sueton.* c. ii. iteraro auctor fuit Se-
 natui decernendi, vt quæ se seruo alieno iunxisset, an-
 cilla haberetur. Deinde Constantinus M. pœnali san-
 ctione, quæ titulum absoluit in Codice, capitis suppli-
 cium indixit iis mulieribus, quæ se seruis propriis iun-
 xerint. Diuersum in masculino ius. Is enim seruam
 alienam sectans nulla pœna tenetur, nisi id pœnam vo-
 care velis, quod dominus ancillæ contra illum L. A-
 quiliae, vel iniuriarum actione agere queat, aut, quod
 proxime huc pertinet, de seruo corrupto litem moue-
 re. De eo vero puniendo, qui cum ancilla propria
 consueuerit, plane silent leges, nec reperitur seueri
 quid statutum in heros in foro externo, conf. L.
vt. C. commun. de manumiss. Sed mihi hanc inter vi-
 rum & feminam differentiam indicasse sufficiat,
 tanquam secundum doctrinæ nostræ, quæ maiorem
 a feminis, quam a viris, requirit castitatem, effe-
 ctum. Plura hoc argumentum egregie ornantia sup-
 peditat *Gundlingianorum Pars X*, nuper demum pu-
 blici iuris facta.

§. X.

Tertium locum in doctrina nostra adsignamus
 secundis nuptiis, quarum odium magis feminas, quam
 viros grauasse animadvertimus. Feminas certe vno
 viro contentas maiori semper in pretio apud Ro-
 manos fuisse loquuntur plura antiquitatis monumen-
 ta. Ita Valerius Maximus L. ii. c. i. refert: *Olim
 quæ vno matrimonio contentæ fuerant, corona pudicitiae*

honorabantur. Existimabant enim, eum præcipue matronæ
 sincera fide incorruptum esse animum, qui post depositum vir-
 ginitatis cubile in publicum egredi nesciret. Tacitus An-
 nal. L. II, c. 86, memoriæ prodidit, cum de electione
 Vestalis virginis ageretur, prælatam esse Pollionis filiam
 non ob aliud, quam quod mater eius in eodem coniugio ma-
 nebat. Alias prærogativas vniuirarum memorat Ter-
 tullianus a Liptio ad hunc Taciti locum adductus: Mo-
 nogamia apud Ethnicos in summo honore est: ut & virgini-
 bus nubentibus vniuiræ pronuba adhibeatur, & sic auspicii
 iutium est. Item in quibusdam solemnibus & auspiciis, ut
 prior sit vniuiræ locus. Certe Flaminia non nisi vniuiræ est.
 Imo sufficere videbatur feminis immortalitati asseren-
 dis vnius matrimonii ad posteros propagata memoria.
 Hinc vniuiræ epitheton creberrime inuenimus in epi-
 taphiis veterum positum. Affero doctrinæ gratia bi-
 nas ex Fabretto inscriptiones, quæ nos de ea re plane
 dubitare non sinunt. Sunt illæ ex Cap. IV. pag. 324.
 num. 448. & 449.

D . M
 RECANIAE . C . F
 MECIANAE . CON
 IUGI . INCOMPARABILI
 UNIVIRAE . ET . CASTISSIM.
 QVAE . SIBI . NUBSIT . III . K . FEB.
 VIXIT . SECUM . AN . XVII
 T . FL . LIBERALIS . FEC
 HEDONICUS . MARITUS .

HIC

 (37)
 HIC REQUIESCIT
 T IN PACE PLA
 CIEIA UNIVIRA
 QVAE VIX ANN PL M
 XXXV PC BASIL VC
 PER INDICTIONE
 QVARTA ANNO
 XXCIII.

Mulieres e contrario secundo nubentes magno semper contemptu persecuti sunt Romani, *multorum matrimoniorum experientiam quasi legitime cuiusdam intemperantie signum credentes*, ut ait Valerius cit. l. Legitimam intemperantiam adpellat secundas nuptias. Nam, etsi lege permittente; intemperanter tamen facit, quæ plurimum se concubitu quasi prostituit; non secus ac Martialis:

*Quæ nubit toties, non nubit, adultera lege est,
 Offendor mæcha simpliciore minus.*

Adulteram dicit eam, quæ prioris viri torum nuptiis sæpe iteratis polluit, quod quia lege facit non prohibent, adulteram vocat legitimam. Dido Virgiliana, quum post mortem Sichæi mariti de coniugio Aeneæ cogitaret, tandem exclamat:

Huic vni forsitan potui succumbere culpa.

Non possum præterire egregium Plutarchi locum, ex quo discitur, veteres a secundis feminarum nuptiis adeo abhorruisse, ut eas tanquam rem mali exempli omni modo tegendas & e conspectu hominum subducendas iudicauerint. Plutarchus postquam varias causas allegauerit:

E 3

il.

illius consuetudinis, qua nuptiæ virginum non celebrantur diebus festis, viduarum autem nonnisi diebus festis hanc etiam affert in *Quest. Rom.* ἢ μάλλον ὅτι ταῖς μὲν παρθένοις καλὸν μὴ ὀλίγων, ταῖς δὲ χήραις αἰσχρὸν πολλῶν ὄντων γαμεῖσθαι, ζηλιῶδες γὰρ ὁ πρῶτος γάμος, ὁ δὲ δεύτερος ἀπεινεταῖος. λιχύνονται γὰρ ἂν ζώντων τῶν προτέρων ἐτέρους λαμβάνωσιν, ὀδύρονται δὲ ἂν ἀποθανόντων. Ὅθεν ψυχία χαλεπὸν μᾶλλον ἢ δοῦλοῖς καὶ προπομπῶσι. Αἱ δὲ εἰσὶν περισπῶσι τὸς πολλὰς, ὥστε τοῖς τοῖς τοῖς μὴ χολάζειν. *Aut quia decori est virginibus, nuptias earum multis presentibus peragi idemque viduis dedecori? primæ enim nuptiæ optandæ sunt & in pretio secundæ votis recusandæ, quod vel cum turpitudine nubunt viuentæ priore marito, vel cum luctu, si is sit mortuus. Itaque viduæ ad suas nuptias quiete magis gaudent, quam frequentia hominum & tumultu: festiuitates porro multitudinem ad se trahunt, neque nuptiis vocare patiuntur. Nempe festis diebus, quibus urbs spectaculis, ludis aliisque solennitatibus distinebatur, minori cum dedecore nuptiæ viduarum celebrari poterant, quæ alias risibus & contumeliis; accurrentium fuissent expositæ. Hoc viduarum secundo nubentium odium adeo infedit Romanis, vt aliquando fere cum dâmo Reipublicæ, multis bellis tum exhaustæ, id exercuerint, Camillusque Censor ciues suos vix sapientissimis hortationibus ad nuptias cum viduis, quarum tum multæ erant, ineundas adigere potuerit, vt referunt Plutarchus & ex eo Alexander ab Alexandro.*

§. XI.

Veram igitur originem causamque odii, quo leges secundas nuptias onerent, non aliam puto, quam mores hominum inveteratos & in Republica Romana diu

diu seruatos; qui mores, uti feminas tantum, non viros, nuptias iterantes molestia affecerunt; ita & leges eos secuta primario in feminas hoc capite fuerunt latae. Elucet id ex toto titulo Codicis Theodosiani de secundis nuptiis, cuius omnes leges de feminis solum loquuntur, claro indicio, poenas ibi in secundo nubentes statutas ad masculos non pertinere. Magis adhuc confirmat meam sententiam expressa Lege 2. inter viros & feminas distinctio. Iubet haec lex matres secundo nubentes, si liberos ex priore matrimonio superstitis habeant, quidquid ex facultatibus prioris mariti quoquo titulo pleno proprietatis iure adsecuta sunt, vel etiam ex successione vnus liberorum, ad illos primi matrimonii liberos transmittere, possidendi tantum in dies vitae iure seu usufructu concessio, demta omni alienandi facultate, sed salua liberis proprietate: Patres contra ad secundas nuptias transeuntes nullo vinculo adstringit, sed monet tantum, pietatis & legis exemplo & religionis timore proposito, ut id a se sperari finant, quod iuris necessitate matribus imperatur. *Presumebat scilicet Theodosius M. autor huius legis (exscribo Gothofredum accuratissimum commentatorem) patres haud tam facile nouercalibus cessuros delinquentis & inestigantibus, quam facile sequio sexus, seu matres mutato concubitu a sobole alienate deprauantur.* Sed & paterni nominis reuerentia legem hanc vix admittit. Quamuis autem Theodosius iunior hanc Aui sui in patres indulgentiam abiecerit, eosque ad secundas nuptias migrantes eidem s) necessitati, ut matres, obnoxios reddiderit per

L. 5.

¶ Quamuis non eodem modo: Pater enim usufructuarius rerum prioris matrimonii cautionem usufructuari-

am

L. 5. C. de sec. nupt. mihi tamen satis est demonstrasse, odium secundarum nuptiarum in iure nostro a feminis incepisse, & in masculis demum desuisse.

§. XII.

Superfunt nihilominus tria adhuc, si recte putauit, in legibus Romanis capita, quæ iuris diuersitatem circa odium secundarum nuptiarum sexus intuitu inducunt, feminasque deterioris conditionis faciunt, quorum primum in reuocatione donationis propter ingratam liberorum mentem, secundum in anno luctus, tertium in tutelæ ademptione se exferit. Cum enim patri liberrima sit facultas reuocandi donationem propter beneficiorum obliuionem, vt velex L. 2. Cod. Theod. de reuoc. donat. apparet; tamen matri ea non datur nisi vniuiræ & a secundis nuptiis abstinenti. Stabiliuit hoc ius l. 7. Cod. nostri de reuoc. donat. qua Autores eius Constantinus & Constantius (vel, vt habet inscriptio legis l. Cod. Theod. h. t. Constantius & Constans) novam feminis secundo nubentibus fibulam imposuere, veteri iure ignoratam, quippe quod matribus, æque ac patribus, non attentis secundis nuptiis, donationis reuocationem propter filii ingratum animum concedebat. Crediderunt autem Imperatores, liberorum caritatem exuere ferme secundo nubentes, & in præfentis matrimonii suauitatem nimium propensas præteriti coniugii memoriam prorsus delere. Quo ipso factum, vt vitium obliuionis cum simili vitio compensaretur. Illud sane etiam Iustinianum probaf-

se
am non præstat, sicuti mater, vt ita adhuc dum melioris sit conditionis sexus virilis quam muliebris l. 6. C. de sec. nupt. & l. 6, §. 2, & l. 8, §. 4. in fine C. de bon que liber.

te docet subiecta citata legi VII. *Authentica*, quæ de-
sumpta est ex Nou. XXII, c. 35. nisi quod exceperit tres
grauissimas causas, quibus ius reuocandi donationem
propter ingratum liberorum animum etiam matri bi-
nubæ esse voluit saluum.

§. XIII.

Alterum, quod feminas secundo nubentes deterio-
ris conditionis facit, pertinet ad festinationem secun-
darum nuptiarum intra annum luctus, quæ in viris pla-
ne non improbatur iure Romano, in feminis vero a-
cerbe punitur. Viri enim vxores suas lugere non com-
pelluntur, l. 9. ff. *de his qui not. infam.* Feminae autem,
quæ neglecto luctu intra annum nupserint, non tan-
tum infamiam incurrunt, qua Edictum eas notat l. i.
h. t. sed & secundus maritus, paterque qui nuptias
feri passus est, eadem macula adspargitur. Di-
ces, quid hoc ad præsentem doctrinam? cum id-
eò statutum sit potissimum, vt seminum confusio, vt
incerti partus occasio euitaretur, periculum ab embry-
one ex immaturo concubitu timendum auerteretur,
reuerentia defuncto marito debita ab iniuria vindicare-
tur, non vt maior castitas a feminis requireretur. Sed
respondeo duobus modis: Primo enim quamuis con-
cederem, adductas causas in prohibitione secundarum
nuptiarum intra annum luctus solas militare; præmu-
niui tamen iam superius viam, qua elabi potero,
& maiorem a feminis requiri castitatem, etiam hac par-
te, probare. Cum enim §. IV. monstrauerim, casti-
tatem iuridicam a Legislatore non semper primario,
sed per consequentiam imponi, videor mihi hic obti-
nuisse, quod volo, nempe feminas eo ipso maiorem

F ca.

castitatem seruare, quam viros debere, dum intra annum luctus ad nouas nuptias conuolare prohibentur, licet verum esset, id ipsis prohiberi non propter castitatem, sed propter causas modo allegatas iustificas. Et hæc vero ita sunt comparatæ, vt, si ad examen reuocentur, non adeo magni momenti videantur. Quod enim ad feminis confusionem attinet, quam magnopere crepant, ea a prudentioribus Medicis constanter negatur, & nunc plane inter antiquas fabulas numeratur. Partus incerti metus vero tanti non videtur, vt ad eum euitandum integer annus feminis viduis præscribi debuerit, cum vel quinque pauciorum mensium spatio de partu certiores fieri possimus. Nec embryonis periculum tam vrgens erit, vt propter id feminis nuptiæ secundæ intra annum interdici debuissent, licebit enim mihi cum B. Beyero (vid. *Diss. de Concubitu intra tempus luctus* c. 1, §. 26.) de eius veritate propter experientiam Medicorum contrariam dubitare. An vero debita marito defuncto reuerentia tum efficax fuerit, vt Legislatores ad constituendum feminis hoc luctus tempus impellere potuerit, itidem dubito & ferme nego cum eodem Beyero rationibus non ineptis innixo. Quæ cum ita sint, nemo nobis vitio vertet, quod hanc secundarum nuptiarum intra annum luctus prohibitionem ad effectus nostræ doctrinæ retulerimus, eamque potissimum odio talium nuptiarum tribuerimus, in quo gratulamur nobis consensum viri summi Iacobi Gorbhofredi, qui in *Comment. ad L. 1. Cod. Theod. tit. de secundis nuptiis* aperte profiteretur, studium tantum refrandæ muliebris libidinis huic legislationi causam dedisse. Nec terret nos obiectio lauda-

dati Beyerii cit. loc. §. 29. Nos enim hic solum respicimus, quid factum non autem, an recte, an prudenter factum fuerit.

§. XIV.

Tertium caput solis feminis molestum secundo nubentibus, vt breuiter dicam, hoc est: Quamuis veteri iura sœminæ ad tutelæ virile officium nunquam admitterentur, datum tamen fuit matri, dein auix, vt filiorum tutelam legitimam susciperent volentes & petentes ne prorsus sperni videretur materna pietas naturalisque in liberos propensio. A qua cum multæ desciscerent, nouique matrimonii dulcedine captæ res priorum liberorum vel negligenter curarent, vel plane perderent, cautum tandem fuit, vt viduæ feminæ tutelam liberorum suorum prensantes eiurarent secundas nuptias liberis damnosas, indeque legibus inuisas. Sed ne sic quidem satis coercita videbatur leuitas inconstantiaque sexus mollioris, & ad violandam iurisdictioni religionem, obiecta noui matrimonii suauitate, facilioris: quare simpliciter & sine circumitione statuit Iustinianus, vt primum ac feminæ filiorum suorum tutrices nouo matrimonii vinculo se adstringerent, ipso iure solutum esset tutelæ officium materni amoris intuitu indulgum, quem nunc nouis nuptiis inhiantes deposuissè credebantur. vid *Authent. Sacramentum C. quando mulier tut. off. ex Nou. 94. c. 2.* Quin tam constanti odio prosequuntur, feminam secundo nubentem Doctores nostri, vt, licet denuo viduam factam, nunquam redire velint ad tutelam semel amissam, quod rationibus & præiudiciis probat Mynsingerus L. III. *off. 83.* Qua in re honoratior multo est conditio patris

tris, quem, quantumvis nuptias iterantem nihil impedit, quominus legitimam filiorum emancipatorum tutelam continuet.

§. XV.

Libet nunc etiam paucis dispicere, quomodo secundæ nuptiæ in iure Canonico æstimentur, & qua parte hoc abeat a iure ciuili. Certum quidem est, Patres (nam hi consulendi sunt prius, quam canones ipsos adeamus) a secundis nuptiis omni tempore vehementer fuisse auersos. Dura sane est *Hieronymi* in secundas nuptias sententia, quam ad *Furiam* e *Camilli* gente oriundam perscripsit: *Habes præterea gentis tuæ grande priuilegium, quod exinde a Camillo vel nulla vel rara vestrae familiæ scribitur secundos nosse concubitus: ut non tam laudanda sis, si vidua perseueres, quam execranda. si Christiana non serues, quod per tot secula gentiles femina custodierunt.* Imo fuerunt quidam & inter hos primæ autoritatis *Tertullianus*, qui *Montanum* secuti secundas nuptias plane pro illicitis habuerunt & *Christiano* homine indignis. Quos vtut dampnauit *Nicænum Concilium* tamquam nimis seueros, fuit tamen semper in *Ecclēsia* creditum, secundas nuptias numero illarum rerum contineri, quæ cum permittantur, non id eo commendantur, aut prorsus approbantur. *Plana* mens *Chrysofomi* *Homil. II. in Epist. ad Tit.* *Nostis profecto omnes, quod etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet. Quid? quod idem Chrysofomus c. 9. c. XXXI, qu. I. non dubitat profiteri, secundas nuptias esse honestam fornicationem. Et Hieronymus c. 10. ead. caus. & quest. affirmat, ob fornicationem vitandam permitti viduis mu-*

mulieribus secunda matrimonia. Hinc est, quod canon III. Synodi Neocaesariensis, qui ex versione Isidori refertur apud Gratianum c. 8, c. 31. qu. 1. secundo nubentibus poenitentiam imponat, hinc etiam est, quod *ἰεραλογία* iis denegetur c. 1, X. de secund. nupt. & bigamus a prerogatiua sacerdotii arceatur. c. fin. dist. XXVI. Nec diffiteor in Paulinis Epistolis aliquid reperiri Patrum sententiae conforme. Saltem *Campegius Vtrvinga* Synag. Iudaic. L. III, Part. 1. c. IV, loca de Episcopo vnus vxoris viro & vidua vnus viri vxore huc non incommode ex 1. Epistola ad Timoth. trahit, cuius Philosophiae rigor denuo animos Ecclesiae Patrum occupasset. Verum ex his omnibus & paribus imprimis poenis apparet, quae partim vtrumque sexum aequaliter afficiunt, partim solis masculis applicantur, ius Canonicum doctrinae nostrae parum fauere: sed aequalem potius castitatem ab vtroque sexu exigere. Pene dixerim, data hoc opera aboleuisse poenam infamiae iure civili feminis intra annum luctus nubentibus infligendam, ne vsquam deterioris conditionis redderentur istae.

§. XVI.

De iure hodierno non opus est, vt hic multis agam. Conuenit id enim in eo cum Canonibus, quod a poena infamiae feminas intra annum luctus nubentes liberet, ceteras autem poenas, in fauorem potius liberorum prioris matrimonii, quam in odium secundo nubentium stabilitas, seruet in vtroque sexu aequales. Nisi forte hoc ad maiorem castitatem a feminis requisitam censeas referendum, quod pleraeque leges prouinciales & statuta particularia breuius luctus tempus masculis praesigant, longius feminis. Demum

& hoc forſan noſtram quadantenus iuabit ꝑdoctrinam, quod *Beyerus* cit. *Diff. de connub. intra temp. luſtus* §C. 3. legibus & reſponſis probat, illicitum concubicum viduæ feminæ intra tempus luſtus grauius puniri, quam Viri luſtus tempus profanantis. Interea antequam hinc abeam, dubium ſoluendum eſt. Quod ſi enim certum eſt, Paulum quoque ſecundas nuptias non commendatſe, ſed potius improbaſſe, quomodo Concilia potuerunt culpate Tertulliani ſeuera decreta, quomodo etiam in foro & Chriſtiana vita recedere ab illo rigore poterimus ipſimer? Ad quod breuiter cum doctiſſimo iterum reſpondeo Vitringa l. c. p. 664. *Non omnis ratio Apoſtolica, quam ratio docet non pertinere ad eſſentiam religionis, omni loco & tempore abſque exceptione obſeruari debet: ſed ſunt illæ prudenter attemperande variis caſibus & moribus populorum, qui diſciplinam Euangelii receperunt.*

§. XVII.

Quartum doctrinæ noſtræ effectum nobis ſuppeditat materia de liberorum exheredatione. Eſt enim explorati iuris filiam meretricem a patre iuſte exheredari, eiusque querelam inofficioſi non audiri. Diuerſum in filio luxurioſe viuente obtinere dicunt, quippe quem cum lex non notet, nolunt paternæ vindictæ ſubiicere; immo exheredato inofficioſi querelam concedunt, nouum exemplum præbentes maiori odio feminarum impudicitiam haberi, quam virorum.

§. XVIII.

Sed antequam hanc rem definiamus, videndum de vocabulo meretricis, & quomodo id in iure noſtro accipiat. Quodſi namque hoc loco illa tantum meretrici-

trici non in veniret, ut strictissime sumitur, quæ corpore quaestum facit, quæ in lupanaribus, in fornicibus omnium libidini pro mercede patet, satis causæ inuenisse mihi viderer, cur in exheredatione filii id causæ non potuerit accipere locum. Monstri enim simile visum fuit omnibus gentibus, masculum feminarum libidini seruire, mercedem accipere, stipendia mereri. Vnde mihi persuadeo tere, Legislatores ne cogitasse quidem de specie eiusmodi in opprobrium sexus præstantioris nedum fingendo voluisse: Quin potius credo, si cogitare voluissent de tali exemplo, id illos inter præcipuas causas iustæ exheredationis fuisse relatores. Vix enim maior concipi iniuria patris intuitu potest (hæ enim in exheredatione imprimis respicitur) quam hæc ipsa virilis sexus profanatio. Verum, si Vlpianum audimus in L. 43. §. 3. ff. de Ritu Nupt. satis apta oppositio inter filios & filias propter vitam luxuriosam exheredandos poterit formari. Recte enim Octavianum affirmare statuit, eam etiam, quæ sine quaestu palam se prostituit, debuisse meretricibus connumerari. Quis igitur nunc dubitabit; nisi qui mores corruptos omnium seculorum ignorat, dari iuvenes, qui sine delectu, qui palam se vilissimis scortis miscent, qui omnia stabula gæneaque perreptant, & flagitiosam scditatem ubique circumferunt?

§. XIX.

Ad hos igitur cur nec Iustinianus extenderit, nec Doctores extendant exheredationis pœnam, hanc diximus, reddi rationem, quod *maior castitas a feminis exigatur, earumque impudicitia maiori odio prematur.* Scilicet monstrauimus iam supra §. 3. non adeo turpe

tu-

fuisse habitum Romanis, adolescentulum scortari, legesque de pœnis impudicitæ virilis fere siluisse. Quare cum filii incontinentia non tantopere contumeliola patri crederetur, non fuit etiam ea inter causas iustæ exheredationis relata. Filia contra impudicitia maximum patri familiæque imprimis dedecus semper fuit iudicatum, quod persequendum eius generis vindicta permisit Imperator. Inde nec mirum videri debet cuiquam, similes a multis Dd. causas iis, quæ ab Imperatore referuntur, ad iustam exheredationem firmandam admitti; nec tamen sufficere filii vitam cum scortis turpiter transactam, quæ interea persimilis possit videri dedecori, quo se suamque familiam filia commaculat. E nimvero, quamuis, vt supra §. IV. docui, philosophica consideratione pari passu ambulet filii & filia impudicitia; sunt tamen diuersa ex opinione hominum communi, & quæ ad eam se accommodat iuridica acceptione.

§. XX.

Quintus huius doctrinæ effectus ex eodem exheredationis loco producitur, quem, quia magis argumento legis, quam expressa eius dispositione nititur, maluissem omittere, nisi ratio instituti nostri flagitaret, vt ne quid negligamus illud iuuare aptum. Dicunt enim Doctores, matrem meretricem non posse exheredare filiam meretricem, patrem contra turpiter viuentem iure exheredare filiam meretricem. Causam rogati respondent, differentiam ex eo provenire, *quod maior castitas a feminis, quam a viris requiratur.* Quando autem matri meretrici facultatem adimunt filiam meretricem exheredandi, faciunt id quidem argumento le-

legis non inconcinno. Statuit Imperator Nou. CXV. c. 3. filium mimos & arenarios sequentem non posse exheredari a patre eiusdem professionis. Hoc propter rationis paritatem extendunt plerique ad filiam meretricem, cuius mater idem vitæ genus elegit, cum mores, quos quisque in se probat in liberis non reprobare debeat; nec obici alteri turpitudi queat, qua ipse obiciens laborat. Ita philosophati sunt Bartolus ad *L. in arenam* ii, C. de *inoff. Testam.* Baldus, Petrus a Bella Pertica, Fulgofius, Philippus Decius, Couarruias in *prælect. ad cap. X. de Testam.* ii. 15, & recentiores plerique ad *d. l. u. C. de inoff. Testam. Brunnemann.* ad *Cod. & Gerhard* ad Nou. ii. c. 3. §. 16. Cum autem in patre mulierculario cesset ratio Nouellæ & dictæ l. ii, quia secundum communem hominum opinionem impudicitia masculorum & feminarum inuicem comparari vel compensari nequeunt, nec filia meretrix patris impudice viuentis morem æmulari censetur, plana videbatur conclusio, filiam non habere conquerendi de iniusta exheredatione a patre facta causam, vt haberet de materna, si simile vitæ genus esset ample-

§. XXI.

Deuenio tandem ad sextum huius doctrinæ effectum, qui ex Iurisprudencia hodierna sese offert, & ad sponsaliorum dissolutionem pertinet. Quando enim quaeritur, an propter corruptionem sponsæ antecedentem sponsalia possint dissolui, vno ore pronunciant Doctores, omnino id fieri posse, nisi forte sponsus ad misericordiam pronus condonare velit fraudem sibi factam. Aliter autem plerique iudicandum censent de

G

for-

fornicatione sponsi sponsalia antecedente, eamque nolunt iustam sponsaliorum dirimendorum adfirmare ac probare causam, freti imprimis nostro brocardico, *maiora a feminis quam a viris requiri castitatem*. Patronos ex primis huius sententiæ laudo *Paulum Cyprum* de Sponsal. c. XIII, §. 57. *Val. Guilielm. Forsterum* de Nupt. c. VII, *Erasmum Vingeperum* Exerc. iust. III, Quæst. 8. *Oswaldum Hilligerum* Donell. Enuch. L. XIII, c. 20. *Finckelhusium* Obs. 30, n. 85, seqq. *G. G. Titium* in der Prebendes Teutschen Geiſt. Rechts L. IV, c. 4, §. 12: nec abnuit *Carpzovius*, licet dissentiens, plerosque ita sentire.

§. XXII.

Est autem tota res paullo altius repetenda, & discrimen, quod hic inter sexum statuitur, ad rationes suas exigendum. Agitur hic de errore circa virginitatem interceptam, deque dolo alterius concurrente. Quo ipso excludimus qualemcunque scientiam, vel supinam ignorantiam, quæ efficiunt, ut neutri parti impune contractis sponsalibus liceat recedere, imprimis cum tali conditioni, quam vel sciebant, vel nescire non poterant, acquieuisse videantur.

§. XXIII.

De errore igitur circa virginitatem quando quaestio est, non diu defatigabimur in conceptu virginitatis subtiliter formando, vel in r) signa eius curiose inquirendo: ut quæ altioris indaginis sunt, & Medicis,

in
t) Quodsi vero perquisitioni huic aliquid dare velis, conf. *BAYLE Dict. Hist. & Crit.* voce *Democrite* & *CAROL. ANNIBAL. FABROTTI Exerc.* XIV. pag. 19. 60.

in incerto versantibus transcribenda. Non est etiam nostrum cum *Achille Tatio* altercari, qui plane dubitat, an aliqua viris virginitas insit, L. V. de *Amore Clitoph. & Leucipp.* Mihi ille illaue ex populari significatione virginitatem amisisse dicitur, qui feminae se miscuit, quæue virum est passa. Quomodo is quisque probet, id cuiusque arbitrio relinquendum censeo. Probatione rite facta de iure quæstio superest, nū propter talem circa virginitatem errorem sponsalia plane dissolui queant? Iure Romano nihil nominatim de hoc constitutum inuenitur: nec enim lege opus fuit, repudiorum licentia per se satis laxa. Quin plane nuptias eiusmodi ob errorem dirimi, suadet iuris analogia, quæ errorem ab omni bonæ fidei negotio vult abesse. Si quis virginem se emere putasset; cum mulier venisset, exempto competit actio ad resoluendam emptionem, ait *Vlpianus in l. ex empto u. s. 5. de action. empt. u.* Quis dixerit minorem fidem in nuptiis ineundis requiri, quam in emtionis venditionis contractu? Saltem iure Græco expedita res est, talem errorem nuptias dissolvere. *Constantinus Harmenopolus* Epit. L. 4. tit. 12. §. 10. refert *Patricii* sententiam existimantis, nuptias dissolui, si vir probauerit, mulierem ante nuptias virum expertam ac deuirginatam fuisse: quæ *Constantinus* exscripsit ex

G 2

Ba-

u) Scribit quidem idem *Vlpianus* in *l. alioquin u. de contr. empt.* emptionem valere; in sexu enim erratum non esse. Sed *Vlpianum* ab *Vlpiano* non diffidere certissimum est: putat enim, emptionem quidem valere, nec ob id redhibitioni locum esse, quod mulier vitata venierit: hoc enim *Aedilitio Edicto* non contineri, sed tamen iure ciuili actionem competere ad diffrahendam emptionem, d. §. 5.

Basilicōn L. LX. tit. 37. in fin. a Cuiacio ita in latinum conuersis: *Egit quis statim ac inuenit uxorem suam corruptam die solenni nuptiarum, & eam expulit: illa vero negat Romanus ita decreuit: si ipsa nuptiarum nocte statim lecto exierit vir, & restatus sit domesticis, atque cognatis mulieris, de uirginatam esse eam, rem aliter iudicari. Sed si die nuptiarum hoc non fecerit, nec quidquam dixerit, sed obtruerit, non esse ei ius expellendi eam. Quod si die nuptiarum manifestum fecerit, uitiatam esse eam, solui matrimonium debere, adulterii muliere haud quaquam condemnata, quia ante nuptias peccauit.* Quae constitutio supplere poterit Romani iuris defectum, si illud est deficere, rem generalibus principiis iam definitam uerbis non determinare. De sponsalibus autem, (nam de his imprimis agimus) clarissime cauit Leo Imp. *Novella celebri XCIII.* ea propter sponse uitium antecedens iure dissolui. At ius Canonicum statuit, eiusmodi errorem nihil facere ad sponsalia dirimenda, cum tantum qualitatis sit error. Quam decisionem incrustant illepidi Glossatores distinctione inter substantialia & accidentalialia matrimonii, credentes, se inuenisse, non quod pueri in faba, simul ac clamantes, errorem circa x) uirginitatem pertinere tantum ad accidentalialia, ideoque nihil detrahere sponsalibus.

§. XXIV.

x) Et ne dubites de prolixa Canonum in corruptam uirginitatem beneuolentia, uide *cap. 20. X. de spons.* quod misericordiae genus ex matrimonio cum meretrice facit. Imo Clerici remissionem peccatorum ea ratione obtineri, laicis persuadere sategerunt, quos ea propter acriter perstringit Berneggerus ad Tacit. *Quaest. 106.* *Cum enim, inquit, tota natio praeter reliquos se-*
pe

Hic vero magno conatu obsistunt Evangelici Doctores, & dicam Canonistis scribunt, errorem hunc circa virginitatem ad accidentalia tantum matrimonii referentibus, quem ipsi omnino substantialia tangere sibi persuadent. Verum enim vero, si dicendum quod res est, melius causæ suæ consulissent, si neglecta hac incondita & fallaci distinctione inter substantialia & accidentalia matrimonii simpliciter dixissent, errorem de virginitate, qui sine dolo alterius concipi vix potest, consensum spondentis excludere, adeoque sponsalia ipso iure reddere nulla: Quæ via quasuis evitari. subtiles disputationes rectissime docuit Illustris *Thomasius* in not. ad *Lancell. L. II. Tit. XII. §. 1. p. 863.*

Quod utcumque sit, sufficiat, in eo consentire Nostrates, sponsum propter errorem in virginitate sponsæ recedere posse a sponsalibus. Cur autem plerique sponsæ in virginitate sponsi erranti idem ius non concesserint, has potissimum rationes in medium ferunt: Sponsam ab alio compressam & desloratam, quæ se pro virgine gerit, magnum tum marito decepto tum liberis postea nascituris præiudicium afferre, dum illum onere alendi pullos perfide subiectos graurt, his vero fratrum spuriorum allectione & in domum illatione patrimonium minuit. Quæ ad virum applicari minime possunt. Hic enim nemini oneri est,

pe luxuriosa sit, & careat vxoribus, opera danda fuit, ut ampliaretur facultas luxuriandi, quod neque celebris ille Practicus Papiensis (est is Io. Petrus de Ferrariis in praxi aurea) dissimulare potuit.

dum suos liberos, licet illegitime natos, alit, nec legiti-
 mi propterea conqueri possunt, quippe quibus satis
 legibus est de successione prospectum. Forte etiam ad
 differentiam hanc illustrandam non nihil facit, quod
 sponsi vitium non adeo in oculos incurrat, nec tam faci-
 le probari queat, ut sponsæ turpitudō, quæ se satis vteri
 gestatione prodit, & probationem minime artificialem
 suggerit: *Peperit, ergo non est virgo.* Nec displicet mihi illud
 differentia, quod acutissimus *Titius* vrget, quodq; a mo-
 ribus sæculi est desumptum. Cum enim iuuenum viro-
 rumque ea sit deprauatio, & indies crescens licentia, ut
 vix centesimꝫ credatur illibatam seruasse castitatem non
 præsumitur etiam sponsa eam in contractu sponsalicio
 subintellexisse, quia sciuisse præsumitur mores sæculi,
 nec sponsus turpitudinem suam celans videretur dolo ali-
 quo celasse: sponsus e contrario sponsam sibi quærens
 semper præsumitur quasiuisse incorruptam, tum pro-
 pter rationes primo loco positas, tum etiam propter per-
 petuam illam distinctionem, quæ moribus nostris inter
 virgines & feminas virum expertas nomine, externo ha-
 bitu, dignatione seruatur. Quin semper adeo exosæ fue-
 runt Germanis nostris nuptiæ cum deflorata, ut in pro-
 verbium abierit: *Eum, qui scienter meretricem vel stupratam*
ab alio ducit, vel esse iam, vel fore hominem nequam: vid. Hert.
 Paræm. iur. Germ. L. 1. Parcem. 12. Vol. 1. Opusc. Quæ
 quilibet sibi cauere creditur ab eiusmodi macula, quæ
 sæpe ignorantibus & errantibus, quem pro sciente & volente
 habere solemus (sunt enim homines suspitionibus de-
 diti) inuitur. Femina autem illi nubens qui antea
 libidinosè vixit, nostris moribus talem maculam

ti-

timeret perperam, cum certum sit, iuvenes virosque quacunq̄ue demum labe affectos facilius inuenire vxores, quam maritos femina leui tantum ignominia laborantes. Quæ rationes singula in vnum collectæ abunde demonstrant, differentiam, quæ hoc capite inter sexum statuitur, nihil absurditatis habere, cum sit innixa moribus longa consuetudine firmatis, & rei ipsius veritate.

§. XXVI.

Verum enim vero intercedit hic *Carpzouius*, vir in sacris tribunalibus maximæ semper auctoritatis. Hic etenim in *Iurispr. Consil. Def. 188.* exæquat masculorum & feminarum iura ratione sponsaliorum propter antecedentem fornicationem dissoluendorum, his fere rationibus inductus: Facilius & pluribus ex causis rumpi sponsalia, quam matrimonium consummatum, cum turpius eiiciatur, quam non admittatur hospes; deinde ex sponsi vita turpiter ante acta facile æstimare posse sponsam, qua constantia seruaturus sit coniugii fidem futurus maritus; quin inciuile videri iniustumque, sponsum a sponsa exigere castitatem, quam ipse non rependat. *Carpzouio* *Strykius* assentitur in *Diss. de Dissensu sponsal.* eosque libidini vela pandere censet, qui hic maiorem castitatem a feminis, quam a viris requirunt, cum nec ius diuinum distinguat, nec leges ciuiles quidquam differentia statuant, argum. l. 13. §. 5. ad L. *lul. de Adult. coerc.* & *Carpzouii* sententiam in supremo Saxonie Consistorio calculum meruisse testimonio *Nicolai Iureconsulti Tract. de Repud. & Diuor.* probat. Adde his *Matthæi Wesembecii* argumentum e tit. ff. *quod quisque iuris* &c. desumptum in *Parat. ad π. tit. de Ri-*

Ritu Nupt. n. 8. qui parem libertatem sponso & sponsæ in repudio propter antecedens vitium mittendo tribuere non veretur. Quamuis enim is hoc argumento ita vratur, vt a negata hac sponso diuertendi libertate procedat ad eandem sponsæ negandam, adeoque prorsus diuersam tum a nobis, tum a nostris dissentientibus sententiam amplectatur; animaduerti tamen, idem sibi vindicasse eos, qui parem feminis & viris libertatem in diuortio faciendo volunt concedi.

§. XXVII.

Equidem non is ego sum, qui tantis auctoritatibus temere se opponere aulit; tamen nemo mihi, spero, vitio vertet, si demonstrarem, rationes oppositas non adeo esse firmas, vt vadimonium deferendum propter eas illis sit, qui maiorem a feminis castitatem in hac causa requirunt. Vix autem admonitione opus amplius esse crederem, nos hic non agere Philosophos, qui castitatem ad moralis disciplinæ normam exigant, secundum quam æquali omnes tam viri quam feminæ vinculo obstringuntur (*vid. supra §. IV.*) sed Iureconsultos, qui vel de iuribus sine pacto nobis competentibus, vel de iuribus pacto quæsitis disquirunt; nisi aduersarios huic imprimis scopulo allisos animaduertissem, confusis Philosophi & Iureconsulti partibus incedentes. Quod si enim perpendissent, de violacione iuris hoc loco quæstionem esse, quam sponso sponsæ, non hæc illi, obicere potest, vt ostendimus §. 25, non aliter forte, atque nos, aut fuissent, aut forent pronunciaturi. Quod cum neglexerint, non potuerunt non in vagas & incertas ratiocinationes prolabi.

Corp-

Carpzovius semper principium petit & id fundamenti loco ponit, de quo est quaestio. Vt enim haud difficulter ei concedo, pluribus & leuioribus de causis rumpi sponsalia, quam matrimonium, id tamen nunc indagatur, an eas inter causas sponsi turpitudine sponsalia antecedens sit referenda? Altera eiusdem ratio, quod facile sit aestimatu, quomodo is, qui ante sponsalia turpiter & libidinose vixit, seruaturus sit matrimonii fidem, plane a diuersis ad diuersa concludit. Negamus enim, fecisse sponsum aliquid, ex quo aestimari possit, eum non fore seruaturum datam postea fidem, nisi probetur, sponfam in contractu sponsalicio hanc illibatae virginitatis conditionem sibi esse stipulatam, vt ea contra sponfam in fauorem sponsi vtique debet praesumi. Tertia ratio, non exigere posse sponsum castitatem, quam ipse non rependit, adeo aperte principium petit, vt de ea verbum non censeam addendum. Nec *Strykii* nos tantopere mouere debet auctoritas, vt nostra propterea sit relinquenda sententia. Quod enim ille tanquam certum praeponeat, Legem diuinam sexum non distinxisse, id constanter negamus argumento illius sanctionis Deuteronomii cap. XXI. qua feminae vitium corruptae virginitatis dolose celanti lapidationis poena infligitur, in virum autem eiusdem turpitudinis conuictum nihil statuitur seueri. Quod quamuis primario ad praesentem tractationem, vbi non de poena, sed de obligatione agitur, non pertineat; monstrat id tamen, singulari odio Legislatorem esse profecutum feminas desloratas, nec causam habuisse *Strykium*, cur ad Legem Mosaicam prouocaret. Dum

H

au-

autem idem legum Romanarum auctoritatem nobis obuertit, nocuisse magis, quam profuisse, causæ suæ videtur. Qui enim ea, quæ supra de adulterio ex mente Romanorum disseruimus, probe pensitauerit, is ne dubitare quidem ulterius poterit de maiori castitate a feminis requisita. Legem, ex qua argumentum ducit, eodem iam explicauimus loco: qua si quis ad hanc quæstionem vellet abuti, sane ad vniuersale a particulari argumentum videtur ducere. Qui vero Wefembecii ratiocinio sibi placent, eos iterum rogo atque iterum, vt prius ex Romana discant iurisprudencia, quid sit ius quoddam in alium stature, & eodem postea uti.

§. XXVII.

Tandem dabo etiam aduersariis nostris, (sum enim insigniter liberalis) sponsalia propter antecedentem fornicationem ab utraque parte æquali iure rumpi, dabo, masculis sponis nihil esse præcipui indulgendum: non ideo tamen vsus brocardici nostri prorsus euanescet. Matrimonio namque consummato, si vxor deflorata vel grauida reperta est, vno omnes adfirmant ore, diuortio relinqui locum; e contrario si post nuptias demum vxor de mariti sui impudicitia certior facta est, nemo affirmat, illam iure diuertere, cum tamen, si tantum æqualitatis seruandæ studium eosteneret, non debuissent non pro vxore diuortium vrgente pronunciare. Sed hic Rhodus! (ita eleganter arguit Illustris THOMASIVS in not. ad Lancell. L. 11, Tit. 12, not. 372, p. 866.) Carpzouius certe, quando loc. cit. pro incrustanda sententia sua facilius & pluribus

ex

ex causis rumpi sponsalia, quam matrimonium per nuptias consummatum, fateit, satis aperte, credo, indicat, se non probaturum diuortium propter impudicitiam mariti antecedentem: quo ipso deteriorem feminarum conditionem ipsemet agnoscere videtur. Quare nihil reliquum est, quam ad doctrinam nostram recurrentes fateamur *sincere, MAIOREM A FEMINIS, QVAM A VIRIS REQVIRI CASTITATEM, ET ATROCIORI ODIQ ILLARVM QVAM HORVM IMPVDICITIAM VIDERI OBNOXIAM.*

§. XXIX.

Ita finire possemus hanc dissertationem, nisi autem vellicaret alia differentia, quam Doctores quidam inter masculos & feminas excogitantes inuita Minerva huc trahunt. Cum autem circumspectis rationibus omnibus animaduertentem, hanc differentiam inter effectus spurios esse referendam, merito vltimum eam locum occupaturam censui. Nam dum in substitutione fideicommissaria quærunt, num, si pater rogauerit filium, vt alii restituat hereditatem, sub conditione, si sine liberis decesserit, liberi naturales impediunt substitutionem, in eo conspirant fere plerique, filii quidem naturales id efficere, filia autem liberis non item, sed substitutioni fideicommissaria locum facere, quia pater non cogitasse credatur de liberis filia turpiter quaesitis, quippe a qua maior castitatis exigatur portio atque a filio. *vid. Tiraquellam ad L. Connub. l. n. 45.*

§. XXX.

Sed videndum ante omnia, an quod de filii liberis naturalibus asserunt, in iure nostro fundatum sit. Adferant

uerant autem id Dd. vulgo per l. XVII, §. 4. ad *Scr. Trebell. conf. Mattheacius L. 3. Epit. Leg. c. 20. n. 1. Forsterus VI. de Success. 15. Negant humaniores Iureconfulti, Connanus, Duarenus, Gæddeus, Huberus, alique, & rectius. Est enim clarissima legis 6. ff. de his, qui sui vel al. iur. sunt definitio, qua non alius filii nomine insignitur, nisi qui ex viro & vxore eius, i. e. ex legitimo matrimonio, natus fuerit. Vnde firmissimum argumentum duci potest, eum, qui conditionem, si sine liberis adposuit, non alios liberos intelligere quouis, quam quos lex eo nomine dignatur. Adhuc apertior est l. 6. Cod. de Instit. & subst. quæ conditionem, si sine liberis, a lege præsumtam in substitutione a patre facta non nisi de iusta sobole capiendam indicat, etiamsi institutus & grauatus sub dicta conditione est naturalis: in qua tamen specie maior adesse ratio propter similem qualitatem videbatur. Et hac regula firmata facili negotio respondetur ad Legem a dissentientibus pro sua opinione allatam. Ea enim non loquitur de nostra specie, vel si loquitur, nobis potius fauet. Iam enim a Francisco Connano V. C. animaduersum est, deceptos fuisse Dd. naturalis filii ancipiti & dubia significatione, qua non solum spurii notantur, verum etiam ii, qui sunt in seruitute geniti, qui non habent ortum legitimum: neque enim eos lex ciuili agnoscit. Solo isti naturali iure adiuuantur, ex quo etiam naturales appellati, cuiusmodi species est in l. 88. §. 12. ff. de Legat. II. de quibus Papinianus intelligendus. Deinde fac (quæ responsio mihi magis placet) naturales liberos in hac lege intelligi, qui extra matrimonium legitimum nati sunt, tamen patet, Vlpianum Papi-*

ni.

niani sententiam paulo generaliore ex dignitate, voluntate & conditione fideicommittentis ad illos restrinxisse casus, qui *l. 88. §. 12. de Legat. II. l. 77. §. 1. ad Sc. Trebell.* recensentur, ubi fideicommittens non alios, nisi naturales liberos intelligere potuit. Quæ est exceptio a regula, secundum quam filiorum nomine naturales non veniunt. Exceptionem autem firmare regulam in casibus non exceptis, tralatitium est. Quare nihil impedit, quin, quam nobis venditarunt Doctores differentiam inter masculos & feminas restitutione grauatos, ad non entia iuris pertinere dicamus. Quod enim ne masculis quidem datum est, quare id feminis in eorum odium dicamus negatum?

§. XXXI.

Quin imo si ex analogia iuris liceret argumentari, forsitan id maiorem veri speciem haberet, si conuersa vice diceremus, magis esse, ut in filia restitutione grauata conditio *si sine liberis* de naturalibus exponatur, secus atque in filio. Feminarum enim liberi naturales, tantum non in omnibus iuris nostri capitibus, legitimis, matris intuitu, æquiparantur. Mater semper est certa, pater vero extra iustas nuptias nullus. Inde est, quod naturales habent querelam inofficiosi contra testamentum matris *l. 7. §. 1. de inoff. testam.* inde spurius succedit matri & maternis vna cum legitimis, *l. penult. in fin. C. ad Sc. Orfit.* nisi fit mater illustris, cuius legitimi liberi excludunt spurios. Quod ideo adnoto, ut eluceat, constituti iure nostro certos quasi femineæ pudicitie gradus. Hoc causa constitutionis Imperatorie probat, quia in mulieribus ingenuis & illustribus (quibus castitatis ob-

servatio præcipuum debitum est) nominari spurios nimis injuriosum nimisque acerbum & sui temporibus sit indignum. Accedit quod spurii feminarum ad aviæ hereditatem admittantur (quid potest clarius ostendere, eos legitimis æquiparari?) per l. 8. vnde cognati. Quod amplius, lege licet non loquente, ad avi materni hereditatem extendunt, vid. Stryk de success. ab intest. Diss. I, c. 2, §. 55. Ex quo consequitur, vt, cum leges nullam faciunt distinctionem, saltem potissimorum effectuum respectu, inter liberos feminae naturales & legitimos, in præsentis specie, potius pro liberis naturalibus filia, quam filii sit pronuntiandum. Sed nolo de his certare, aut altercari copiosius. Sufficit, filii liberos naturales non impedire fideicommissum, vt vulgo decernunt, adeoque differentiam, Diis hominibusque repugnantibus, conquisitam, commentis apparere similem, nec vltimum inter Doctorum nugas consequi locum.

PRAESES RESPONDENTI
DISSERTATIONIS AVCTORI

S. P.

Quanquam Te BENZI ob ingenium, diligentiam & eruditionem tuam plurimi semper feci; nunc tamen ex eo, quod proprio studio elaborasti, themate tanti te aestimo, nihil ut supra possim. Cui enim ignotum, quam tubent tirones, cum primumprehendus est calamus, quam saepe impingant inexercitati, quibus dubitationibus distineantur iuvenes, cum quibus etiam erroribus conflentur iidem, ubi primum subeundum in publico discrimen? At tu veterano sane similis es: res, stilus, elaboratio, illam mentis efficacissimam vim, iuris & historiae & philosophiae profundiore cognitionem satis produunt. Non erat igitur, quod a me multum auxilii posceres in adornando ac poliendo libello, quem non sine ingenii gloria in vulgus emittis. Praeter libros nihil fere est, quod tibi suppeditaverim. Quod autem e nostra atque aliorum *Professorum* disciplina profecisti, iure optimo tuum censetur: quemadmodum illud appellamus nostrum, quod ipsimet scimus & Praeceptorum nostrorum voce & studio praecunte hausimus olim. Quod tuo labori temere obicitur, hoc est: non convenire adolescenti moribus optimis praedito disputare de castitatis gradu maiori a sequiori sexu exigendo, atque vulgo postulatur a praestantiori. Neque enim tu primus hanc quaestio-

tionem in medium fers: diu est, ex quo inter Docto-
rum subsellia illa fuit audita, & in clarissimorum Vi-
rorum voluminibus agitata. Tantum solidiori iudicio
singula discutis, originem, causas, argumenta, conse-
ctaria meliori ordine locas, &, post aliorum errores
modeste indicatos, ipso facto ostendis, quam sint isti
insulsi & inciuales, qui dissertatione tua non perspecta
aut frontem contraxerunt immature, aut intempesti-
uis iam gemitibus sese fatigantes alia omnia cogitarunt.
Ego vero BENZI indies, mehercule, habeo te cario-
rem. Fac solum, vt, quum maius tibi otium est, ve-
ritatem in omnibus indefessa semper industria quæras,
nec vulgarium errorum ætatem ac senium, eorum-
que defensores, vtut acerrimos, timeas. Vincet illa
certo: concidet error: vanescet ineptia: fugient tene-
bræ: in pudorem dabuntur nugiuenduli: tuque præ-
miis, quibus illepide isti sunt abusi, vteris aliquando
ac frueris cum insigni emolumento. Vale & Deo du-
ce ac propria virtute comite ad ampliora contende.
Halæ Magdeburgicæ VIII. Kalendas Martias

CICIDCCCXVII.

Halle, Diss., 1777 B 11-6

ULB Halle
003 559 920

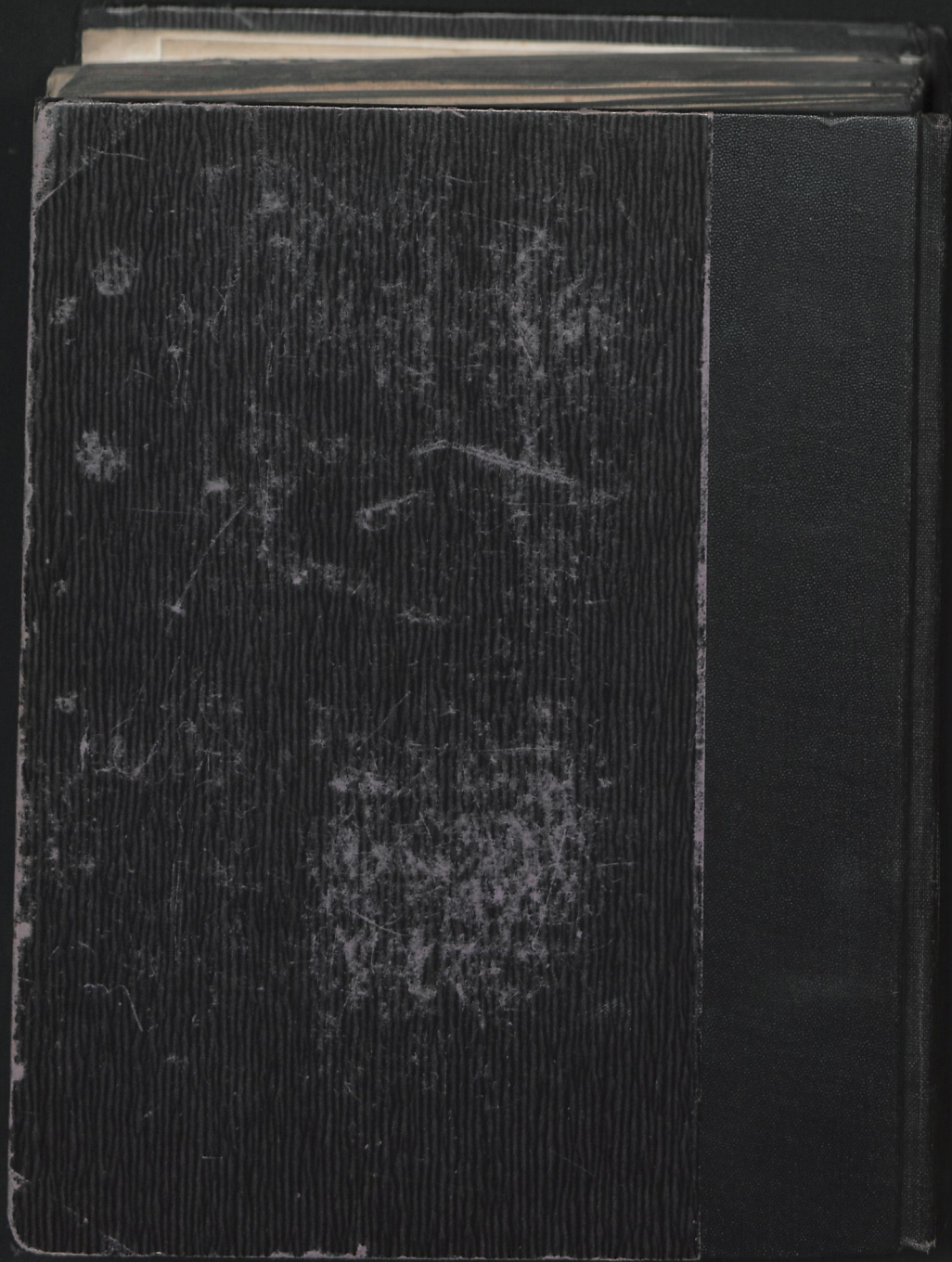
3

f

TA → OL
nur 1 Stück

1018

DISSERTATIO IURIDICA,
QVA DOCTRINA VULGARIS

171/ 1717 12.5
M

Maiorem a Feminis, quam a viris, re-

quirens castitatem,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO CAROLO,

PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONÈ BRAN-
DENBURGENSI, CETERA,

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA

PRÆSIDE

NICOLAO HIERONYMO GVND- LINGIO Icto,

SACRI TRIBVNALIS, QVOD EST IN DVCATV
MAGDEBURGICO, CONSILIARIO, REGIO, IVRIS NATURÆ
ET GENTIVM ITEMQVE ELOQVENTIÆ ET ANTI-
QVITATVM PROFESSORE PVBLICO ORDI-
NARIO,

sub Examen reuocatur

AVCTORE RESPONDENTE

IOANNE HENRICO BENZ,

ONOLDING FRANCO.

Ad diem Febr. CIO IO CCXVII.

Recusa, Halæ Magdeb. TYP. CHRIST. HENCKELII, ACAD. TYP. 1731.

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Centimetres

Inches